

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Katedra ruských a východoevropských studií

Bakalářská práce

2019

Natálie Vaidišová

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Katedra ruských a východoevropských studií

**Historická argumentace v ruské informační válce na
Ukrajně 2014-2016**

Bakalářská práce

Autor práce: Natálie Vaidišová

Studijní program: Mezinárodní teritoriální studia

Vedoucí práce: Mgr. Daniela Kolenovská, Ph.D.

Rok obhajoby: 2019

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne ... **10. 5. 2019**

Natálie Vaidišová

Bibliografický záznam

VAIDIŠOVÁ, Natálie. *Historická argumentace v ruské informační válce na Ukrajině 2014-2016*. Praha, 2019. 49 s. Bakalářská práce (Bc). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií. Katedra ruských a východoevropských studií. Vedoucí bakalářské práce Mgr. Daniela Kolenovská, Ph.D.

Rozsah práce: 65 028 znaků včetně mezer

Anotace

Tato bakalářská práce analyzuje využití historických argumentů ve válce na Ukrajině v letech 2014-2016. Zjišťuje, jakým způsobem a jak intenzivně byly ruskou stranou konfliktu využity informace kotvené v historii. Práce vychází z klíčové studie argumentace ruského serveru *Ruskaja Vesna* (zkráceně *Rusvesna*), z jehož oficiální registrace v registru Ruské federální služby pro dohled v oblasti komunikací a informačních technologií vyplývá zaměření na ukrajinské obyvatelstvo. V rámci této studie se soustřeďuje na analýzu argumentace dvou období, které odkazují k minulé existenci společné státnosti: druhé světové války a éry Sovětského svazu.

Z reflexe druhé světové války se výzkum zaměřuje zejména na tematizaci fašismu a s ním úzce spojených narativů popisujících Ukrajinskou povstaleckou armádu, Organizaci ukrajinských nacionalistů a osobnost Stepana Bandery.

Z reflexe druhého zmíněného období práce zkoumá zejména pokusy o využívání fenoménu postsovětské nostalgie a soustředí se na způsob, jakým byl sentiment na Ukrajině ruskou historickou argumentací podporován. Na tomto základě práce dokládá, že v letech 2014-2016 tvořila informační sféra součást rusko-ukrajinské války a z ruské strany směřovaly k ukrajinské veřejnosti dezinformační historické argumenty usilující o využití historie k podpoře pro-ruské orientace obyvatel.

Annotation

This bachelor thesis examines Russia's presentation of historical arguments in the information war in Ukraine between 2014-2016 and focuses on the methods and degree of Russia's manipulation of historical arguments. The work reviews the content of a pro-Russian website *Russkaya Vesna*, which targets Ukrainians. The thesis centres around two historical eras – World War II and the Soviet Union era. When describing events related to WW2, the website adopts a condemning narrative, labelling the UIA, OUN and Stepan Bandera as “fascist”, which is examined in the first chapter of the thesis.

In its evaluation of the Soviet era, the “soviet nostalgia” phenomenon is put under examination and the ways in which Russia encouraged this nostalgia are being focused on.

Based on this research, the thesis proves that between the years 2014-2016, the informational sphere represented a substantial part of the Russian-Ukrainian war, and that the Russian government actively used misleading historical arguments to bolster pro-

Russian attitudes in the people of Ukraine.

Klíčová slova

Informační válka, Rusko, dezinformace, Ukrajina, historie, fašismus, sovětská nostalgie

Keywords

Information warfare, Russia, misinformation, Ukraine, history, fascism, soviet nostalgia

Title

Historical Argumentation in the Russian Information Warfare in Ukraine between 2014-2016

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala paní doktorce Daniele Kolenovské za veškerou pomoc, ochotu a cenné rady při zpracování této bakalářské práce.

Obsah

1. Úvod.....	2
1. 1. Výzkumný rámec.....	2
1. 2. Metodologie.....	6
1. 3. Rozbor stávající odborné literatury a teoretický rámec bakalářské práce.....	7
1. 3. 1. Teoretický rámec bakalářské práce	10
Soft power	10
Ruská informační válka	12
Role Ukrajiny v ruské zahraniční politice	16
1. 4. Struktura a členění bakalářské práce	17
2. Historické argumenty ruské informační války: analýza na příkladu webového serveru Ruskaja Vesna.....	18
2. 1. Druhá světová válka jako téma ruské informační války	18
2. 1. 1. Tematizace fašismu v ruské informační válce na Ukrajině	20
2. 2. Sovětské téma v ruské informační válce na Ukrajině.....	28
2. 2. 1. Sovětská nostalgie jako nástroj ruské informační války na Ukrajině	28
Závěr.....	34

1. Úvod

1. 1. Výzkumný rámec

Tato bakalářská práce se zabývá výzkumem historických argumentů v ruské informační válce na Ukrajině v letech 2014-2016.

Cílem této práce bylo analyzovat, jaké historické argumenty jsou nejčastěji uplatněny v rámci této informační války, jakým způsobem a v jaké četnosti dochází k jejich využití.

Výzkumnou motivací pro tuto práci věnující se ruské informační válce na Ukrajině je zejména skutečnost, že ruská informační válka je v současné době předmětem debat na poli mezinárodních vztahů a politologie. Jedná se také v současné době rovněž o diskutované téma v souvislosti s aktuálním světovým děním, které se často stává předmětem této války. Jedním z hojně využívaných nástrojů ruské informační války je historická argumentace. Motivací pro zaměření výzkumu na území Ukrajiny byl zejména předpoklad častého uplatnění historické argumentace v rámci ruské informační války, vzhledem k rozdílným historickým výkladům obou zemí. Ukrajina je rovněž země nacházející se na hranici pomyslného západu s východem.¹ Tato strategická poloha předpokládá zacílení ruské informační války na území Ukrajiny, což bylo potvrzeno po anexi Krymu Ruskou federací v roce 2014.

Výzkum byl prováděn na základě textů zveřejňovaných v uvedeném období na webových stránkách pro-ruského webového serveru Ruskaja Vesna (dále jen Rusvesna), soustředícího se na obyvatelstvo na území Ukrajiny. Práce začíná rokem 2014, neboť v březnu tohoto roku došlo k obsazení Krymského poloostrova ruskými vojáky a následnému anektování Krymu ze strany Ruské federace. V tomto roce byly také zveřejněny první články na webu Rusvesna. Rok 2014 je proto logickým prvním mezníkem práce. Závěrečným mezníkem práce je rok 2016, kdy proběhly ruské parlamentní volby, do nichž byl Krym již počítán jako jeden z volebních obvodů a jeho obyvatelé se těchto voleb zúčastnili.

V odborné diskuzi o rusko-ukrajinské válce převládá názor, že Rusko vede proti Ukrajině informační válku a velmi často v ní využívá historické argumenty, které ruské informační zdroje vykládají tak, aby podpořily pro-ruské nálady ukrajinského obyvatelstva

¹ Mychajlo Samus, „Strategický význam Ukrajiny“, v *Ruská agrese proti Ukrajině*, Jan Šír a kol. (Praha: Karolinum, 2017), 14.

a zdiskreditovaly prozápadní vládu v Kyjevě.² Tato bakalářská práce proto vychází z předpokladu, že v letech 2014-2016 se ruská artikulace konkrétních historických argumentů koncentrovala na společně prožité sovětské dějiny a na období druhé světové války. V rámci analyzovaného úseku ruského výkladu historie tematicky panovala značně vysoká intenzita využívání pojmu „fašismus“, odkazů na Ukrajinskou povstaleckou armádu a s ní spojeného Stepana Banderu. Namísto snahy podpořit historickými argumenty sounáležitost ruského a ukrajinského obyvatelstva se tak pro ruské informování o ruské a ukrajinské minulosti stala typickou tendence stigmatizovat část Ukrajinců jako nepřátele. Naopak v reflexi společně prožité sovětské historie byl zjištěn opačný přístup prováděný pomocí tzv. „sovětské nostalgie“. Práce tyto historické aspekty ruského informování v informační válce s Ukrajinou analyzuje z pohledu kvalitativního i kvantitativního a zjišťuje, jak a v jaké četnosti docházelo k jejich uplatnění.

Sběr dat byl proveden za využití webového serveru Rusvesna, protože splňuje základní kritéria podstatná pro zjištění, zda a jak bylo ukrajinské obyvatelstvo v letech 2014-2016 vystaveno ruské historické dezinformační kampani:

1. obsah serveru programově zahrnuje články o dějinách a články s historickou argumentací

2. **teritoriální zaměření do oblasti Ukrajiny** – Rusvesna je orientována na ukrajinské obyvatelstvo, což vyplývá z její oficiální registrace v registru ruské Federální služby pro dohled v oblasti komunikací a informačních technologií, kde je označena jako web Ruské federace působící v zahraničí.³ Jedná se o webovou stránku dostupnou zejména v ruském a ukrajinském jazyce; nabízí i možnost zobrazení angličtině, němčině či francouzštině. Pro zajištění dostatečného množství materiálu pro výzkum byla však zvolena ruská verze stránky, jelikož obsah jejích mutací v jiných evropských jazycích je značně omezen. Rusvesna se svým obsahem zaměřuje na oblast východní Ukrajiny: obsah tohoto serveru je složen z článků soustředících se na aktuální dění především spojené s Ukrajinou a Ruskem a zřídka je zde zaznamenán obsah nesouvisející s politickým či ekonomickým

² Kateřina Hamatová, „Informace, dezinformace a propaganda“, v *Ruská agrese proti Ukrajině*, Jan Šír a kol. (Praha: Karolinum, 2017), 168.

³ „Перечень наименований зарегистрированных СМИ - Русская Весна“, Oficiální stránka Federální služby pro dohled v oblasti komunikací, informačních technologií a hromadných komunikací Ruské federace, <https://rkn.gov.ru/mass-communications/reestr/media/?id=587060&page=> (staženo 30. 4. 2019).

děním. Mezi její přispěvatele patří zejména korespondenti z Ukrajiny s pozitivním naladěním vůči Rusku, v menší míře poté korespondenti pocházející přímo z Ruska. To, že se jedná o portál působící za hranice Ruska, naznačuje i ukončení webové adresy stránky, tedy „su“, které představuje „Soviet Union“, čímž jsou myšleny i dnešní samostatné státy dříve připadající území Sovětského svazu.

3. napojení na Ruskou federaci – Činnost webu byla oficiálně zahájena v roce 2014, od roku 2015 uvádí svou registraci v oficiální databázi Federální služby pro dohled nad komunikací, informačními technologiemi a sdělovacími prostředky⁴ působící na území Ruské federace sídlící v Moskvě. Jedná se o portál schválený touto organizací a jeho oficiální adresa by se tedy měla nacházet na území Ruské federace – toto je doloženo na oficiální stránce výše uvedené Federální služby pro dohled nad komunikací, kde je oficiální adresa redakce uvedená v Moskvě a jedná se přímo o distribuci Ruské federace do zahraničí.⁵ Jediná kontaktní cesta uvedená na webu Rusvesna je e-mailová adresa založená na platformě gmail.com, a kromě údajů o registraci v databázi neobsahuje Rusvesna žádné bližší informace o svém působení.

Varování před články Rusvesny, protože šíří nepravdivé pro-ruské informace, se však opakovaně objevilo na portálu nezávislé novinářské iniciativy Stop Fake, která monitoruje události na Ukrajině.⁶ O ruském zakotvení portálu svědčí i jeho název, jehož význam lze chápat jako „ruské jaro“; odkaz na známou vlnu povstání a revolucí probíhající ve většině arabských států od konce roku 2010 do současnosti označených jako „arabské jaro“. Současně je podle svého názvu portál orientován i za hranice dnešního Ruska. Slovo „Ruskaja“ v kontrastu ke slovu „Rosijskaja“ oslovuje jako Rusy všechny ruskojazyčné mluvčí bez ohledu na jejich etnickou či státní příslušnost.⁷ Konečně, podle iniciativy Polygraph soustředící se na ověřování faktů byl jeden z hlavních tvůrců webu Rusvesna po sledovanou dobu Konstantin Rykov. Tento ruský politik se po roce 1998 stal jedním z

⁴ „Перечень наименований зарегистрированных СМИ - Русская Весна“, Oficiální stránka Federální služby pro dohled v oblasti komunikací, informačních technologií a hromadných komunikací Ruské federace, <https://rkn.gov.ru/mass-communications/reestr/media/?id=587060&page=> (staženo 30. 4. 2019).

⁵ Ibid.

⁶ „Борьба с неправдивой информацией о событиях в Украине“, Oficiální stránka iniciativy Stop Fake, <https://www.stopfake.org/?s=rusvesna> (staženo 4. 2. 2019).

⁷ Fatima Tlis, „16 Million British Apologies – Trend of the Week in Russia’s Domestic Propaganda“, *Polygraph.info*, 1. 5. 2018, <https://www.polygraph.info/a/russian-disinfo-analyses-kremlin-control-internet/29202744.html> (staženo 1. 5. 2019).

nejznámějších ruských producentů internetových stránek. Dříve spolupracoval pouze na vytváření a produkci televizních pořadů, ale později se začal věnovat podpoře Vladimira Putina. Postupně se začal zapojovat do různých kampaní a referend v Rusku. V roce 2014 se při ruské invazi a anexi Krymu podílel na zaplnění sociálních sítí mnoha příspěvky podporujících pozici Kremlu.

Dalším pojitkem vedoucím k vazbám serveru Rusvesna na Ruskou federaci jsou její přispěvatelé. Ačkoliv u příspěvků často nejsou uvedena jména autorů a na portálu se nenachází ani informace o složení redakce, obsahuje stránka jmenný seznam autorů.⁸ Zde se však nejedná jen o autory jako takové. Ačkoliv jsou někteří zmínění v příslušném rejstříku opravdu pravidelnými přispěvateli Rusvesny, mezi jmény se nachází například i jména některých světových politiků či zahraničních novinářů. Z této skutečnosti vyplývá, že se nejedná o žádný oficiální seznam přispěvatelů, ale o rejstřík jmen, která se nachází v článcích či jsou pod nimi podepsána. V seznamu však lze dohledat několik jmen autorů, kteří do Rusvesny pravidelně píšou. Mezi nejvýraznějšího přispěvatele patří například Anton Orlovskij, u kterého se na stránce Rusvesny nenachází žádný konkrétní přehled působení. Na jiném ruském serveru s názvem *Politikus* lze ovšem dohledat statistiky týkající se tohoto autora.⁹ Anton Orlovskij zde má uvedenou adresu v ruském Novosibirsku. Za pozornost však stojí počet příspěvků, které tento autor na stránce publikoval: od roku 2014, kdy se k serveru připojil, se zde nachází 2 752 jeho článků a přes 5 tisíc komentářů.¹⁰ To je, v porovnání se známějšími světovými novináři, nesrovnatelně vysoký počet, přihlédneme-li k tomu, že autor pracuje na článcích zcela sám. Zároveň o Orlovském není možné dohledat jakékoliv ověřené informace či kontakty. Realitě neodpovídá fotka vložená pod jeho jménem: jedná se o volně dohledatelnou fotografii někoho jiného. V souhrnu: enormní množství údajných textů jednoho autora, jehož identitu nelze ověřit, nasvědčuje, že za jménem Orlovskij nestojí skutečná osoba, nýbrž automatický počítačový program. Ty jsou známými prostředky ruských dezinformačních praktik.

Kromě přispěvatelů původem z Ruské federace se na webu Rusvesna objevují rovněž texty pro-ruských autorů pocházejících z Krymu. Příkladem takového přispěvatele je

⁸ „ОРЛОВСКИЙ Антон“, Oficiální stránka webu Rusvesna, <http://rusvesna.su/authors/orlovskiy-anton> (staženo 15. 2. 2019).

⁹ „Антон Орловский“, Oficiální stránka webu Politikus.ru, <https://politikus.ru/user/%C0%ED%F2%EE%ED+%CE%F0%EB%EE%E2%F1%EA%E8%E9/> (staženo 15. 2. 2019).

¹⁰ Ibid.

například Boris Rožin, pro-ruský novinář původem z Krymu a ukrajinský občan žijící v Sevastopolu, kde se aktivně angažuje v podpoře ruské anexe Krymského poloostrova.¹¹ V rozhovoru pro *Realnoe Vremja* je označen jako blogger známý pod jménem Kolonel Kassad, působící rovněž po dobu čtyř let v čele formálně neuznané Doněcké lidové republiky.¹²

Jelikož webový server Rusvesna splňuje kritéria stanovená pro výzkum této práce, bylo umožněno využít jej pro další zpracování.

1. 2. Metodologie

Tato bakalářská práce je případovou studií, jelikož zkoumá v širším rámci ruské informační války právě případ působení Rusvesny na obyvatele Ukrajiny. Zde se soustředí na prostředky využití v rámci této informační války, z nichž se zaměřuje na historické argumenty. Využití historických argumentů v informační válce není pouze nástrojem využívaným ze strany Ruska – je prokázáno, že historické argumenty v informační válce jsou využity rovněž ze strany Ukrajiny.¹³ Jelikož se však tato bakalářská práce soustředí na historické argumenty, které jsou využity ze strany Ruska, zůstane ukrajinské zapojení do informační války již mimo její záběr.

K zodpovězení výzkumných otázek práce bylo využito obsahové analýzy článků zveřejněných na webu Rusvesna mezi léty 2014-2016. Výzkum byl proveden pomocí klíčových slov, která byla stanovena tak, aby nejlépe odpovídala výzkumným otázkám. Těmito klíčovými výrazy byly ruské termíny „historie“ a „Ukrajina“, jelikož poskytly nejširší záběr pro zkoumané využití historické argumentace. Z celkového výsledku nalezených 435 článků bylo následně vybráno celkem 39 článků, které se soustředí na historii Ukrajiny (viz tabulka 1).

¹¹ „Colonel Cassad“, Archivní webový snímek stránky Livejournal pořízený pomocí Archive Today, <http://archive.li/mixRy#selection-1651.0-1663.59> (29. 4. 2019).

¹² Sergej Kochnev, „Sleepers of Security Service of Ukraine can be inside DPR special services“, *Realnoe Vremya*, 6. 9. 2018, <https://realnoevremya.com/articles/2833-interview-with-boris-rozhin> (staženo 7. 3. 2019).

¹³ Julia Khrebtan-Hörhager, „Collages of Memory: Remembering the Second World War Differently as the Epistemology of Crafting Cultural Conflicts between Russia and Ukraine“, *Journal of Intercultural Communication Research*, vol. 45/2016, 284, <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/17475759.2016.1184705> (staženo 22. 2. 2019).

1) Počet článků Rusvesny obsahující klíčová slova „Ukrajina“ nebo „historie“

	2014	2015	2016	Celkem
Celkový počet článků věnujících se Ukrajině	158	143	134	435
Z toho celkový počet článků věnujících se ukrajinské historii	23	5	11	39

Četnost klíčových slov Rusvesna, sestaveno na základě analýzy webového portálu Rusvesna

Na základě analýzy článků věnujících se ukrajinské historii byla následně vyhodnocena dvě nejčastěji užitá historická období (viz tabulka 2).

2) Počet článků Rusvesny věnujících se období 2. sv. v. nebo sovětské éře

	2014	2015	2016	Celkem
2. světová válka	8	4	4	16
Sovětská éra	4	1	3	8

Sestaveno na základě analýzy webového portálu Rusvesna

Na základě tohoto vyhodnocení byla následně práce rozdělena do dvou hlavních kapitol soustředících se na ruské techniky historické argumentace týkajících se těchto dvou období: 2. světové války a éry Sovětského svazu. Výsledky této analýzy jsou dále předmětem analytické části práce.

1. 3. Rozbor stávající odborné literatury a teoretický rámec bakalářské práce

Zdroje využití v této práci lze rozdělit do dvou hlavních skupin. Hlavním zdrojem, ze kterého vychází výzkum pro tuto bakalářskou práci, je již zmíněný webový zpravodajský portál Rusvesna.¹⁴

Teoreticky je práce opřena o závěry amerického politologa a teoretika mezinárodních vztahů J. S. Nye, který v současné době působí jako profesor mezinárodních vztahů na Harvardově univerzitě. Je průkopníkem pojmu „soft power“, jež zavedl do oboru mezinárodních vztahů na počátku 90. let. Ve své práci vycházím z jeho článku *Public*,

¹⁴ Oficiální stránky webu Rusvesna, <http://rusvesna.su/> (staženo 4. 2. 2019).

*Diplomacy and Soft Power*¹⁵, kde rozebírá obecný princip fungování soft power, z čeho soft power vychází a svou teorii demonstruje na příkladu Spojených států.

Sekundární literatura zaměřující se na ruskou informační válku je velmi rozsáhlá. Nejdůležitější z těchto studií pro tuto práci je článek *Russian Information Warfare: Implications for Deterrence Theory*¹⁶ autorek Medii Ajir a Bethany Vailliant, který popisuje strategie i způsoby šíření dezinformací. Media Ajir je profesorka politologie a mezinárodních vztahů na univerzitě v Oklahomě, v současné době působí také jako analytička pro ministerstvo obrany Spojených států. Druhá autorka článku, Bethany Vailliant, působí rovněž na Univerzitě Nebraska-Oklahoma. Mezi její specializaci patří rovněž politologie a zároveň je aktivní badatelkou v Národním strategickém výzkumném institutu USA (National Strategic Research Institute)¹⁷. Článek zkoumá především, jakým způsobem a proč vede Rusko informační válku a sleduje způsoby šíření ruských dezinformací na internetu, a to zejména za použití automatických počítačových programů, které automaticky produkují články a příspěvky.

Další důležitou publikací je *Ruská agrese proti Ukrajině*.¹⁸ Jejím hlavním autorem je Jan Šír, který v současné době působí na Institutu mezinárodních studií Univerzity Karlovy jako specialista v rámci katedry ruských a východoevropských studií. Kniha podrobně rozebírá příčiny, jež vedly k ruské agresi vůči Ukrajině v roce 2014, věnuje se strategickému významu Ukrajiny pro Rusko a hybridní válce, která na Ukrajině probíhá. Právě kapitola věnující se hybridní válce byla využita v této bakalářské práci, a sice příspěvek Kateřiny Hamatové s názvem *Informace, dezinformace, propaganda*.¹⁹ Tato kapitola se soustředí na informační válku jako takovou, nabízí však i přesah soustředící se na ruskou informační válku na Ukrajině. Kapitola obsahuje i obecné praktiky ruské informační války na Ukrajině, z nichž některé odpovídají i praktikám použitých na webu Rusvesna. Takovými jsou například články zaměřující se na stimulaci emocí či články

¹⁵ J. S. Nye Jr., "Public, Diplomacy and Soft Power", *Annals of AAPSS*, Březen 2008, 94-109, <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0002716207311699> (staženo 10. 11. 2018).

¹⁶ Media Ajir and Bethany Vailliant, "Russian Information Warfare: Implications for Deterrence Theory", *Strategic Studies Quarterly*, podzim 2018, 70-89, <https://stratcomds.com/wp-content/uploads/2018/04/UNO-Team-Paper-Russian-Information-Warfare.pdf> (staženo 21. 11. 2018).

¹⁷ Media Ajir and Bethany Vailliant, "Russian Information Warfare: Implications for Deterrence Theory", 70.

¹⁸ Jan Šír a kol., *Ruská agrese proti Ukrajině* (Praha: Karolinum, 2017).

¹⁹ Kateřina Hamatová, „Informace, dezinformace a propaganda“, v *Ruská agrese proti Ukrajině*, Jan Šír a kol. (Praha: Karolinum, 2017), 162-178.

využívající právě tematizace fašismu.

Mezi případovými studiemi ruské informační války týkajících se případu Ukrajiny je nejvýraznějším zdrojem sborník *Countering Hybrid Threats: Lessons Learned from Ukraine*.²⁰ Jedná se o konferenční sborník pořizený na workshopu v Bukurešti v roce 2015, jehož editory jsou N. Iancu, A. Fortuna, C. Barna a M. Teodor. Sborník byl oficiálně vydán v roce 2016 a na jeho vzniku se podílelo přes padesát expertů v oblasti politologie, mezinárodních vztahů a bezpečnostních studií. Obsahuje 28 článků pojednávajících o vedení a nebezpečí hybridní války probíhající na Ukrajině a zobrazuje možná nebezpečí související s politickou nestabilitou. Pro tuto práci byla ze sborníku využita zejména kapitola třetí, jelikož se nejvíce zaměřuje na propojení teoretického východiska informační války a historických argumentů.

První článek této kapitoly nese název *Military Conflict in the East of Ukraine – Between the Historical Premises and Political Decisions*²¹ a přispěl výzkumu této práce zejména analýzou vývoje na Ukrajině těsně před vypuknutím konfliktu. Soustředí se na historický vývoj, jelikož právě ten byl podle autora článku předpokladem pro vytvoření dvou táborů, pro-evropského a pro-ruského. Článek rovněž propojuje některé historické motivy s aktuálními ruskými zájmy na Ukrajině.

Dalším článkem z výše zmíněného sborníku je článek *The Ukrainian Hybrid Warfare and Neuroscience – Dismantling Some Facets of the Psychosphere*.²² Tento příspěvek se zabývá neuromarketingem jako součástí hybridní války. Neuromarketing spočívá v různém zacílení na některé aspekty paměti a vzpomínek.²³ Článek následně rozebírá manipulaci tisku ze strany Ruské federace a aplikuje teorii neuromarketingu na

²⁰ N. Iancu et al., "Countering Hybrid Threats: Lessons Learned from Ukraine", *NATO Science for Peace and Security Series - E: Human and Societal Dynamics*, červenec 2016, 77-184, <http://ebooks.iospress.nl/volume/countering-hybrid-threats-lessons-learned-from-ukraine> (staženo 21. 11. 2018).

²¹ Maria Proca, „Military Conflict in the East of Ukraine – Between the Historical Premises and Political Decisions“, v *Countering Hybrid Threats: Lessons Learned from Ukraine*, ed. N. Iancu et al., *NATO Science for Peace and Security Series - E: Human and Societal Dynamics*, červenec 2016, 77-84, <http://ebooks.iospress.nl/volume/countering-hybrid-threats-lessons-learned-from-ukraine> (staženo 21. 11. 2018).

²² Cristian Barna a Cosmin Dugan, „The Ukrainian Hybrid Warfare and Neuroscience – Dismantling Some Facets of the Psychosphere“, v *Countering Hybrid Threats: Lessons Learned from Ukraine*, ed. N. Iancu et al., *NATO Science for Peace and Security Series - E: Human and Societal Dynamics*, červenec 2016, 115-140, <http://ebooks.iospress.nl/volume/countering-hybrid-threats-lessons-learned-from-ukraine> (staženo 21. 11. 2018).

²³ Ibid., 116.

šíření dezinformací.

Další případovou studií, z níž tato práce čerpá, je článek *Russian Informational and Propaganda Campaign Against Ukraine Prior to the Euromaidan (2013-2014): Denying Sovereignty*²⁴, který byl přínosný zejména pro svou část zabývající se historickými argumenty ruské informační války. Ačkoliv se tento článek pohybuje v časovém rozmezí již od roku 2013, což je rok nespádající do časového rozsahu této práce, teoretický základ článku je stále platný, a proto ho lze využít v této bakalářské práci. Článek se zabývá zejména rolí Ukrajiny pro ruskou politiku, analyzuje význam Ukrajiny pro ruskou informační strategii a spojuje tyto poznatky s historickými konotacemi. První autor článku, Sergej Suchankin, je expertem v Mezinárodním centru politických studií v Kyjevě. Mezi jeho obory patří zejména ruská informační strategie a kybernetická bezpečnost. V současné době působí v kanadském Edmontonu. Druhá autorka, Alla Hurska, je rovněž expertem v Mezinárodním centru politických studií v Kyjevě a působí jako výzkumná asistentka na univerzitě v Albertě.

Posledním zmíněným článkem je odborný článek autorky Julie Khrebtan-Hörhager, která v současné době působí na Státní univerzitě v Coloradu. Článek s názvem *Collages of Memory: Remembering the Second World War Differently as the Epistemology of Crafting Cultural Conflicts between Russia and Ukraine*²⁵ se soustředí na konflikt mezi ukrajinským a ruským vnímáním druhé světové války, analyzuje reflexi této události v obou zemích a výsledky zasazuje do kontextu informační války. Z tohoto důvodu se jedná o zásadní studii pro tuto bakalářskou práci.

1. 3. 1. Teoretický rámec bakalářské práce

Soft power

Tato bakalářská práce pracuje s teoretickým rámcem tzv. *soft power* a informační války, která se *soft power* úzce souvisí, a zároveň je hlavním teoretickým východiskem pro výzkum zkoumaného ruského působení na Ukrajině.

²⁴ Sergey Sukhankin, Alla Hurska, "Russian Informational and Propaganda Campaign Against Ukraine Prior to the Euromaidan (2013-2014): Denying Sovereignty", *Securitologia*, č. 1 2015, 35-59, https://www.civitas.edu.pl/wp-content/uploads/2015/03/Securitologia-1_-21-2015_035-059.pdf (staženo 10. 11. 2018).

²⁵ J. Khrebtan-Hörhager, „Collages of Memory: Remembering the Second World War Differently as the Epistemology of Crafting Cultural Conflicts between Russia and Ukraine“, *Journal of Intercultural Communication Research*, 2016, 282-303 <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/17475759.2016.1184705> (staženo 22. 2. 2019).

Podle Josepha S. Nye je *soft power* („měkká moc“) druhem politické moci, která nepracuje s prostředky síly, klade-li si za cíl dosáhnout určitého cíle. Naopak využívá síly přesvědčivosti a spoléhá na schopnost formovat preference a chování ostatních.²⁶ Pro účely této bakalářské práce o ni můžeme proto mluvit jako o *nevojenské síle*, jelikož jako taková nevyužívá vojenských prostředků. Koncept *soft power* je proto možné uplatnit na část ruského působení na Ukrajině po březnu 2014, kdy došlo k anexi Krymu za použití vojenské síly. *Soft power* proto představuje pouze součást komplexní ruské operace v rámci Ukrajiny, kde svou roli hraje již právě zmíněné nasazení vojenských jednotek.

Nye vedle *soft power* rozlišuje rovněž také pojem *veřejná diplomacie* (public diplomacy). Zatímco *soft power* je koncept pracující s technikou přesvědčivosti, veřejnou diplomacii definuje Nye jako nástroj mobilizující prostředky, které *soft power* využívá.²⁷ Třemi hlavními zdroji veřejné diplomacie jsou kultura, politické hodnoty a zahraniční politika.²⁸ Zde mezi nástroji veřejné diplomacie uvádí Nye kulturní export, do kterého spadají zejména televizní a rozhlasové vysílání, sociální sítě, média a tisk. Z uvedených nástrojů vychází tato bakalářská především z médií a tisku, jelikož zkoumá historické aspekty informační války za využití pro-ruského dezinformačního serveru Rusvesna.

Ve způsobech, jakými je *soft power* prováděna, lze také pozorovat dramatickou změnu nastalou během posledních let, za níž stojí především rychlý vývoj moderních informačních technologií.²⁹ Právě tento vývoj je klíčový pro tuto práci, jelikož umožnil vzniknout novému portálu, ze kterého práce čerpá. Rusvesna, podobně jako některé jiné dezinformační servery, spoléhá na tzv. paradox množství (*paradox of plenty*), jež poprvé rozpracoval Herbert Simon³⁰. Joseph S. Nye na tohoto autora navazuje a vysvětluje paradox množství jako jev, který zapříčiňuje vznik takového množství informací, že věnovat plnou pozornost jejich vstřebávání je téměř nemožné.³¹ Čtenář následně nedokáže rozlišit hodnotné a věrohodné informace a zároveň neví, kam soustředit pozornost, což vytváří prostor pro přijetí záměrně upravených informací za věrohodné.

²⁶ Nye Jr., "Public, Diplomacy and Soft Power", 95.

²⁷ Ibid., 95.

²⁸ Ibid., 96.

²⁹ Ibid., 99.

³⁰ Ibid., 99.

³¹ Ibid., 99.

Ruská informační válka

Druhým teoretickým rámcem pro tuto bakalářskou práci je teoretický rámec informační války. Termín informační válka je zde použit v souvislosti s ruskými aktivitami v kyberprostoru určených k přesvědčení cílové skupiny o určitém názoru či jeho šíření. Ačkoliv je pojem *informační válka* v souvislosti s Ruskem používán zejména s ohledem na strategické působení současných ruských orgánů spadajících pod vládu Ruské federace, tato strategie má kořeny již za dob Sovětského svazu. Ajir a Vailliant datují začátek do roku 1919, kdy byl poprvé použit termín „účinná opatření“ (ang. *active measures*).³² Tento pojem zahrnoval podle autorů především ovlivňování chování obyvatel s přesahem do jiných zemí. Podle jiných autorů byl tento termín použit také v rámci ospravedlnění agresivní politiky šíření komunismu a použití účinných opatření se zintenzivnilo v 60. letech 20. století v rámci studené války.³³ Mezi nástroji těchto účinných opatření jsou zahrnuty i dezinformační praktiky a propaganda. Zde se oba autoři shodují na tom, že se zmiňovaná sovětská strategie stala inspirací pro současné Rusko.

Tato bakalářská práce však v souvislosti se současným ruským působením na Ukrajině s termínem „propaganda“ nepracuje, jelikož se nejedná o termín vhodný pro tento případ: propagandu lze definovat jako schopnost „ovlivnit, manipulovat, kontrolovat, propagovat [...] přijetí názorů, postojů, činů nebo chování“³⁴. Podle studie Evropského parlamentu věnující se dezinformacím však problémem definic zůstává skutečnost, že příliš nerozlišují mezi politickou kampaní v rámci politické soutěže a přesně zacíleným emotivním politickým diskurzem.³⁵ Druhým problémem je také to, že samotný výraz „propaganda“ v sobě nutně neobsahuje využití moderních technologií a je tradičně používán ve spojení se sovětskými vlivovými akcemi v průběhu 20. století. Ačkoliv NATO a Evropský parlament užívají termín propaganda i pro současné strategické využití informací ze strany Ruska³⁶,

³² Ajir a Vailliant, "Russian Information Warfare: Implications for Deterrence Theory, 72.

³³ Jolanta Darczewska a Piotr Żochowski, „Active Measures: Russia's Key Export“, *Point of View*, červen 2017, 5 a 12, <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/point-view/2017-05-30/active-measures-russias-key-export> (staženo 25. 4. 2019).

³⁴ „Disinformation And Propaganda – Impact On The Functioning Of The Rule Of Law In The EU And Its Member States“, Studie provedená Politickým oddělením pro občanská práva a ústavní záležitosti Evropského parlamentu, 26, [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2019/608864/IPOL_STU\(2019\)608864_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2019/608864/IPOL_STU(2019)608864_EN.pdf) (staženo 23. 4. 2019).

³⁵ Ibid., 27.

³⁶ Ibid., 27.

termín „informační válka“ je pro tuto bakalářskou práci vhodnější, jelikož je přímo spojen s moderními informačními technologiemi.³⁷

Moderní technologie jsou klíčovým prvkem ruské informační války. Podle autorů Medii Ajir a Bethany Vailliant jsou zde dva klíčové aspekty, díky kterým je Rusko v informační válce silné. Zaprvé, do ovládnutí informačního prostoru je vláda ochotná investovat velké prostředky, díky kterým je rázem možno získat lepší expertízy dosahu médií i složení publika, čemuž je pak možno se přizpůsobit.³⁸ Zadruhé, zahrnuta jsou všechna moderní média, včetně televize či sociálních sítí, což umožňuje zvýšit dosah k příjemci.

V případě této práce je však důležité zaměřit se na právě na moderní média. Mezi jeden z nejrozšířenějších způsobů současné ruské informační války patří tzv. trollové a boti.³⁹ Zatímco troll je reálná postava placená za šíření určitého dezinformačního stanoviska zejména v prostřední sociálních sítí pomocí komentářů a příspěvků, bot je automatický počítačový program, který pro svého majitele zajišťuje rutinní datovou činnost a komunikaci po internetu. V obou případech je žádoucím efektem zacílení na internetovou stránku či sociální síť s vysokou návštěvností, čímž se zvyšuje pravděpodobnost odezvy od čtenářů či jiných reagujících uživatelů (záleží na zvolené platformě). Podle autorů Cristiana Barny a Cosmina Dugana, kteří se ve své eseji zaměřují na tuto problematiku, je hlavním cílem těchto praktik udržet, aktivovat či dále šířit přirozené konfliktní tendence s cílem destabilizovat existující občanskou společnost.⁴⁰ Tato destabilizace může mít za následek zesílení tendencí v dané zemi vrátit se zpět pod sféru ruského vlivu. Z tohoto důvodu je strategie vytváření konfliktů pomocí tzv. trollů či botů využívána zejména v prostoru zemí bývalého Sovětského svazu a zemí, které před rokem 1989 geograficky spadaly za tzv. železnou oponu.

Důležitým nástrojem soft power je způsob využití narativu. Podle autora zabývajícího se využitím narativu, Jona Herrmanna, slouží narativ slouží jako účinná zbraň využívána v rámci informační války.⁴¹ Takový narativ je patrný zejména ve využití

³⁷ Edward Waltz, *Information Warfare: Principles and Operations* (Norwood: Artech House, 1998), 17, <http://eds.b.ebscohost.com> (staženo 23. 4. 2019).

³⁸ Ajir a Vailliant, "Russian Information Warfare: Implications for Deterrence Theory, 74.

³⁹ Ibid., 76.

⁴⁰ Cristian Barna a Cosmin Dugan, „The Ukrainian Hybrid Warfare and Neuroscience – Dismantling Some Facets of the Psychosphere“, 120.

⁴¹ Jon Herrmann, "Nine links in the Chain: The Weaponized Narrative, Sun Tzu, and Essence of War", *The Bridge*, červenec 2017, <https://pdfs.semanticscholar.org/6364/ae37eaaea64e01570033cb2e04d928f6f0c0.pdf> (staženo 21. 11. 2018).

dezinformačních praktik, jaké jsou patrné na internetových dezinformačních webech a sociálních sítích. Na těchto doménách je šíření konkrétního narativu usnadněno poměrně nízkými náklady, jelikož informace se dokáží od určité chvíle po jejich zveřejnění rozšiřovat samy, často pomocí uživatelů příslušných sítí.⁴² Kromě efektivního šíření informací přináší internet také možnost informace šířit za nízké náklady, což je jeho další výhodou. Dalším důvodem využití narativu v informační válce je jeho schopnost podryvat stabilitu určitého státu či území.⁴³ Tato výhoda bývá nejčastěji využita v rámci snahy o získání převahy vlivu na určitém území, jak je tomu i v případě Ruska. Posledním ale neméně důležitým rysem narativu je jeho schopnost působit na mysl cílové skupiny. Podle Barny a Dugana je tento rys úzce spojen s tzv. *neuromarketingem*, který je dalším znakem informační války a má za cíl permanentně působit na různé aspekty paměti nebo vzpomínek člověka.⁴⁴ I zde se jedná zejména o využití moderních technologií, ale také tradičních sdělovacích prostředků jako jsou televizní stanice či rádio.

Dalším rysem ruské informační války je využívání zdrojů, u nichž nelze jednoznačně dohledat důvěryhodné novinářské zázemí (například uvedení jmen redakce či sídla). Takové zdroje nemají mezinárodní uznání, čerpají z neověřených zdrojů, nabízí alternativní pohled na historii jdoucí proti ověřeným faktům či zprávy zjednodušují.⁴⁵ Rysy takového zdroje splňuje i portál Rusvesna, o němž bylo řečeno v předešlé kapitole a který je hlavním zdrojem pro výzkum bakalářské práce.

V rámci ruské informační války není však využito pouze strategie vytváření konfliktu, jak bylo zmíněno v odstavci výše. Některé metody mají za úkol zacílit naopak ruskou menšinu žijící na území některé ze zemí dříve spadajících pod ruskou sféru vlivu či osoby žijící na konkrétním území spadajícím do zájmové sféry Ruské federace. Takové metody mohou být patrné rovněž na nedůvěryhodných dezinformačních zdrojích, jakým je například Rusvesna, projevují se však jiným způsobem. Podle Barny a Dugana je takovýto diskurz spíše vlastenecký a ochranný se stejným cílem vyvolat v cílové skupině tendenci k připojení se do ruské sféry vlivu.⁴⁶ Tento diskurz se vyznačuje také častým využitím

⁴² Ibid.

⁴³ Ibid.

⁴⁴ Cristian Barna a Cosmin Dugan, „The Ukrainian Hybrid Warfare and Neuroscience – Dismantling Some Facets of the Psychosphere“, 116.

⁴⁵ Ibid., 120.

⁴⁶ Ibid., 121.

historických aspektů, zejména událostí z období druhé světové války a studené války. Ruská historie je zde zobrazována většinou nekriticky za využití převážně vlasteneckého vnímání dějin.⁴⁷ Za doby prezidentského období Vladimira Putina je ruská historie prezentována zejména z hlediska vlasteneckého, využívány jsou proto takové historické aspekty, které znázorňují národní hrdost, mravní sílu či utrpení. To, že je pro politiku současného ruského vedení historické aspekty důležité dokazuje i koncept tzv. „tisícileté historie“, který Vladimir Putin představil v roce 2014 a který vnímá ruskou historii především z hlediska vítězství a soustředí se na národní hrdost.⁴⁸ Tento koncept se však nevztahuje pouze na Ruskou federaci samotnou, ačkoliv budí takové zdání. V ruské politice paměti totiž převládá myšlenka vnímání Ruska jako tzv. *Ruského světa* (*Ruskij Mir*). Jedná se dnes již nejen o území, které bylo historicky po dlouhé období pod působením ruských politických a kulturních vlivů⁴⁹, ale také o kolektivní identitu spojenou s ruským jazykem jako takovým a pozitivním vztahem k Rusku. V roce 2007 podepsal navíc prezident Putin dekret zakládající *Nadaci ruského světa* (ang. *Russkiy Mir Foundation*) majícího za cíl zejména propagovat ruský jazyk a výuku ruštiny v zahraničí.⁵⁰ Zde je tedy patrné, že fenomén Ruského světa je velmi aktuální ve vnímání ruské kolektivní identity.

Vedle ostatních států, jež byly dříve součástí carského impéria a Sovětského svazu, je Ukrajina rovněž součástí Ruského světa. Využívá-li tedy ruská vláda ve své informační válce odkazy na hrdinnou historii, neomezuje své vnímání těchto dějin pouze na ruské území tak, jak ho známe z dnešní mapy. Toto tvrzení potvrzují také výše zmínění Ajir a Vailliant, kteří v této souvislosti ve své eseji zmiňují nacionalistický narativ Vladimira Putina patrný zejména od počátku let 2000 zaměřený na návrat ke slávě Sovětského svazu.⁵¹ Tímto návratem však není myšlen návrat k socialistické ideologii, ale k navrácení imperiálního postavení Ruska ke zvýšení jeho vlivu na mezinárodním poli.

Podle nich jsou i v tomto narativu patrné tendence získat vyšší vliv ve státech

⁴⁷ Ibid., 121.

⁴⁸ Andrei Kolesnikov, „A Past That Divides: Russia's New Official History“, Carnegie Moscow Center, Říjen 2017, 1, <http://carnegie.ru/2017/10/05/past-that-divides-russia-s-new-official-history-pub-73304> (staženo 23. 2. 2018).

⁴⁹ Igor Zevelev, „Russian National Identity and Foreign Policy“, CSIS, prosinec 2016, 3, <https://www.csis.org/analysis/russian-national-identity-and-foreign-policy> (staženo 15. 8. 2018).

⁵⁰ „Decree of the President of the Russian Federation on the Establishment of the Russkiy Mir Foundation“, Dekret prezidenta Ruské federace o založení Nadace ruského světa, oficiální stránky Nadace ruského světa, <https://russkiymir.ru/en/fund/decreed.php> (staženo 29. 4. 2019).

⁵¹ Ajir and Vailliant, "Russian Information Warfare: Implications for Deterrence Theory", 70.

v bezprostřední blízkosti současného Ruska (bývalá území Sovětského svazu).⁵²

Role Ukrajiny v ruské zahraniční politice

Ukrajina je historicky velmi důležité území pro ruskou politiku, jelikož představuje jakousi hranici mezi ruskou sférou vlivu a Západem. Důležitější otázkou než západní hranice Ukrajiny však hranice východní sousedící s Ruskou federací. Pro ruské vládnoucí elity existuje rozdíl mezi zeměpisnou hranicí a, jak nazývá tento jev švédský specialista na Rusko Igor Torbakov, sférou identity.⁵³ Ta zahrnuje i etnické Rusy žijící mimo Rusko, má tedy oproti geografickému vnímání hranic kulturní přesah. S odkazem na koncept *ruského světa* (viz výše) byla podle Torbakova právě ochrana Rusů žijících na Krymském poloostrově hlavním ospravedlněním ruské anexe tohoto území.⁵⁴

Rozpad Sovětského svazu znamenal pro Rusko ztrátu velkého množství území, a právě zde začíná snaha udržet si svůj vliv v bývalých státech SSSR i po jeho konci. Jedním z projevů této politiky je i vytvoření Společenství nezávislých států (1991), což je v současnosti jedna z hlavních priorit ruské zahraniční politiky.⁵⁵

Vedle historických důvodů jsou zde nejdůležitější strategické důvody, kvůli kterým je Ukrajina klíčovým územím pro současné Rusko. Zaprvé, přes území Ukrajiny vedou důležité ropovody a plynovody vedoucí z Ruska do Evropy (př. Družba, Sojuz).⁵⁶ Zadruhé, na Ukrajině se nachází vyspělý těžký průmysl, který mimo jiné zahrnuje také výrobu letecké a kosmické techniky.⁵⁷ A konečně, území Ukrajiny je bohaté i co se týče zemědělství, jelikož obsahuje 30 % světových zásob černozemě a 25 % orné půdy na území Evropy.⁵⁸

Konečně, důležitost Ukrajiny pro ruskou politiku dokazuje i dokument Ruské národní bezpečnostní strategie podepsaný prezidentem Putinem v roce 2015. Zde je Ukrajina

⁵² Ibid., 71.

⁵³ Igor Torbakov, „Russia-Europe Relations in Historical Perspective: Investigating the Role of Ukraine“, *Insight Turkey*, podzim 2017, 72, <https://www.jstor.org> (staženo 20. 4. 2019).

⁵⁴ Ibid., 72.

⁵⁵ Cristian Barna, Cosmin Dugan, „The Ukrainian Hybrid Warfare and Neuroscience – Dismantling Some Facets of the Psychosphere“, 82.

⁵⁶ Jan Šír, *Ruská agrese proti Ukrajině*, 14.

⁵⁷ Ibid., 14.

⁵⁸ Ibid., 14.

označena za ohnisko nestability v Evropě, což je kladeno za vinu Evropské unii a USA.⁵⁹ Dokument zde zmiňuje Ukrajinu zejména v souvislosti s probíhajícími konflikty, které Rusko v dokumentu označuje jako hrozbu vzhledem k blízkosti k vlastním hranicím.⁶⁰

1. 4. Struktura a členění bakalářské práce

Bakalářská práce je rozdělena do dvou hlavních kapitol. První kapitola s názvem Druhá světová válka jako nástroj informační války se věnuje způsobům, jakými pro-ruské weby zacházejí s historickými argumenty týkajícími se druhé světové války. Soustředí se především na využití tematizace fašismu jako klíčového nástroje v ruské informační válce na Ukrajině a tuto skutečnost dokládá na příkladech článků publikovaných na analyzovaném serveru Rusvesna ve zkoumaném období. Zde kapitola hodnotí využití historické argumenty, které následně zasahuje do širšího kontextu.

Druhá kapitola se věnuje analýze způsobů, jakými je ze strany ruské informační války využita éra Sovětského svazu. V této návaznosti následně zkoumá fenomén tzv. sovětské nostalgie, u nějž se soustředí zejména na způsoby využití, které následně dokládá rovněž na příkladech článků získaných ze zkoumaného serveru Rusvesna.

⁵⁹ „Russian National Security Strategy, December 2015 – Full-text Translation“, Edikt prezidenta Ruské federace, odst. 17, <http://www.ieee.es/Galerias/fichero/OtrasPublicaciones/Internacional/2016/Russian-National-Security-Strategy-31Dec2015.pdf> (staženo 24. 4. 2019).

⁶⁰ Ibid.

2. Historické argumenty ruské informační války: analýza na příkladu webového serveru Ruskaja Vesna

V následující části bych ráda představila výsledky výzkumu, ke kterému jsem došla na základě obsahového rozboru článků publikovaných na zpravodajském serveru Rusvesna mezi léty 2014-2016. V rámci tohoto prokázaného pro-ruského portálu byla vyhodnocena zejména dvě historická období, jež jsou využity v rámci narativu informační války: období druhé světové války jako takové a období éry Sovětského svazu. Nejvíce zastoupeným historickým obdobím na stránce Rusvesny je právě zmíněné období druhé světové války. To představuje několik bodů ve výkladu dějin, které jsou využity ruskou stranou v informační válce na Ukrajině. Nejvýznamnější bod představuje velitel ukrajinských nacionalistů a později Ukrajinské povstalecké armády, Stepan Bandera. Dalšími body jsou poté s ním související působení Organizace ukrajinských nacionalistů (OUN) a Ukrajinské povstalecké armády (UPA).

Druhá nejpočetnější historická argumentace využita v rámci ruské informační války na Ukrajině vychází z období Sovětského svazu. Zatímco v článcích týkajících se Stepana Bandery a dvou zmíněných organizací nacházíme agresivnější vyhraněnou rétoriku (jak je dokázáno v následujících kapitolách), v článcích odkazujících na dobu Sovětského svazu je patrný mírnější styl vyjadřování se sklonem k podpoření nostalgie po sovětské éře. Právě tato nostalgie je hlavním důvodem využití období Sovětského svazu v ruské informační válce na Ukrajině vzhledem k tomu, že Ukrajina bývala jeho součástí.

2. 1. Druhá světová válka jako téma ruské informační války

Jak již bylo zmíněno výše, druhá světová válka je pro ruskou informační válku na Ukrajině klíčová. Období druhé světové války (v ruském výkladu je používán název *Velká vlastenecká válka*) je pro ruský historický narativ zásadním bodem, na čemž se shodují i mnozí autoři včetně spoluautorky knihy věnující se ruské agresi na Ukrajině, Kateřiny Hamatové. Pojem „Velká vlastenecká válka“ označuje v ruském historickém výkladu období sovětsko-německé války a je ohraničen napadením Sovětského svazu hitlerovským Německem v roce 1941 a kapitulací Německa v roce 1945. Julia Khrebtan-Hörhager dokonce označuje období *Velké vlastenecké války* za hlavní pilíř v současném ruském

národním vědomí.⁶¹ Tato důležitost je zde přikládána ze dvou hlavních důvodů. Zaprvé, jedná se o pevný bod pro identifikaci národností žijících v tehdejší Sovětského svazu, jelikož Rudá armáda byla tvořena příslušníky pocházející z různých zemí tvořících SSSR. Tato sounáležitost, na kterou rovněž Khrebtan-Hörhager upozorňuje, hraje důležitou roli v konceptu připomínání si událostí *Velké vlastenecké války*. Zadruhé, hraje zde zásadní roli ruské vnímání sama sebe nejen jako jakéhosi osvoboditele Evropy od nacistické nadvlády, ale také hlavního pomocníka při rekonstrukci poválečného uspořádání evropských států zasažených druhou světovou válkou.⁶²

Právě zde dochází k rozdílným interpretacím dějinných momentů odehrávajících se v rámci druhé světové války na území Ukrajiny ze strany ruského výkladu historie. Důkazem tohoto tvrzení je i skutečnost, že z celkem 39 článků vydaných mezi léty 2014–2016 obsahujících různé historické argumenty na analyzovaném serveru Rusvesna se 16 článků věnuje právě období druhé světové války (viz tabulka 1). Tyto články se všechny určitým způsobem vymezují proti ukrajinskému výkladu dění probíhajícího během nacistické okupace Ukrajiny, který považuje Stepana Banderu za národního hrdinu. Zmíněné články operují s termíny „fašismus“ a „kolaborace“ ve spojitosti s Banderou a OUN a dávají vše do spojitosti se současným děním na Ukrajině. Podle Kateřiny Hamatové je tematizace fašismu jedním z hojně využívaných nástrojů v ruské informační válce, co se týče historických argumentů.⁶³

Tematizaci fašismu v informační válce na Ukrajině lze v této práci dokázat na výskytu historických argumentů v člancích, které se na serveru Rusvesna často opakují. Tyto argumenty se opírají především o negativní kontextualizaci ukrajinské povstalecké armády, organizace ukrajinských nacionalistů a Stepana Bandery. Články obsahující tyto argumenty nejčastěji označují UPA, OUN a Banderu za fašisty, což následně rozpracovávají tím, že upozorňují na údajnou existenci „fašismu“ na současné Ukrajině.

⁶¹ Khrebtan-Hörhager, „Collages of Memory: Remembering the Second World War Differently as the Epistemology of Crafting Cultural Conflicts between Russia and Ukraine“, 290.

⁶² Ibid., 290.

⁶³ Kateřina Hamatová, „Informace, dezinformace a propaganda“, 170.

2. 1. 1. Tematizace fašismu v ruské informační válce na Ukrajině

Z celkového počtu 16 článků s argumentací opírající se o období druhé světové války zveřejněných na webu Rusvesna ve zkoumaném období využívá 11 článků určitým způsobem techniku tzv. tematizace fašismu. Tato technika zahrnuje na základě výzkumu nejčastěji aktivní srovnání ukrajinských nacionalistů s nacisty, využití termínu „fašismus“ v souvislosti s UPA, OUN a Banderou, přesvědčování čtenáře o existenci snah o „přepisování historie“ na současné Ukrajině a použití termínu „neonacisté“ v souvislosti s ukrajinskými nacionalisty (viz tabulka 3).

3) Tematizace fašismu – přehled používaných výrazů a jejich četnost v analyzovaném období

	2014	2015	2016	Celkem
Aktivní užití srovnání proti-ruský laděných ukrajinských nacionalistů s nacisty	3	1	1	5
Použití termínu „ fašismus “ v souvislosti s UPA, OUN a Banderou	3	1	0	4
Tvrzení o existenci snah o „ přepis historie “ v souvislosti se současnou Ukrajinou	1	2	1	4
Použití termínu „ neonacisté “ v souvislosti s ukrajinskými nacionalisty	2	0	0	2

Tematizace fašismu, tabulka sestaveno na základě analýzy webového portálu Rusvesna

Tato taktika je doloženou součástí rozšířené strategie ruské informační války, a sice zejména zjednodušování faktů a vynechávání informací důležitých pro vytvoření objektivního úsudku čtenáře.⁶⁴ Ačkoliv některé z těchto článků občas nabízí i úryvky z vyjádření zastánců ukrajinského pohledu, není to z důvodu zachování objektivnosti, ale zejména z důvodu poskytnout čtenáři Rusvesny důkaz o tom, že situace je ve skutečnosti opravdu tak alarmující, jak ji Rusvesna popisuje. Z tohoto důvodu všechny tyto články dochází vždy k závěru, který připouští pouze jeden pohled na danou problematiku, tedy existenci fašismu na současné Ukrajině. Pro server Rusvesna jako jeden z mnoha serverů využitých pro ruskou informační válku je využití tematizace fašismu klíčovou taktikou: v ruském historickém narativu je boj proti fašismu stále silně zakotven a ze stejného důvodu je i využíván. Podle profesora Národní akademie veřejné správy v Kyjevě a zároveň

⁶⁴ Ajir a Vaillant, „Russian Information Warfare: Implications for Deterrence Theory“, 77.

odborníka v oblasti komunikačních technologií, Georgije Počepcova, se vytváření souvislostí mezi UPA, OUN a současným ukrajinským vedením a následné označení všech těchto subjektů jako fašistické či neonacistické vyskytuje zejména proto, jelikož toto označení dovoluje lépe vytvořit jakousi atmosféru boje proti nim.⁶⁵ Počepcov následně dodává, že udržování takovýchto označení ve veřejném povědomí je pro Rusko výhodné, protože budou-li lidé vnímat současnou vládu jako „fašistickou“, vytvoří si proti ní negativní postoj snáze, než pokud by byla jen zpochybněna její legitimita. Lze předpokládat, že použití pojmů jako „neonacismus“ a „fašismus“ už z historických důvodů vyvolá u obyvatelstva jasnou reakci.⁶⁶

Hlavním argumentem, na který se tato skupina článků odvolává, je údajná existence snah o „přepisování historie“ na současné Ukrajině.⁶⁷ Podle zastánců tohoto názoru je součástí takových snah překrucování historických skutečností a „vytváření“ nových národních hrdinů:

„Je zde přepisování historie, překrucování faktů, vznik nových hrdinů.“⁶⁸

Tento názor zastává podle serveru Rusvesna bývalý ředitel ukrajinské pobočky Institutu země SNS v Kyjevě Vladimír Kornilov, který měl nahlédnout do brožurky údajně distribuované Institutem národní paměti na Ukrajině.⁶⁹ Podle Kornilova šíří tato brožura interpretaci organizace UPA jako jedné ze spojeneckých armád protihitlerovské koalice, což je i hlavní aspekt, proti kterému se Kornilov ve svém komentáři vymezuje:⁷⁰

„No tohle už je vrchol! Vychází najevo, že UPA byla jednou ze spojeneckých armád ve 40. letech!!! Zajímalo by mě, proč o tom spojenci nevěděli nic???“⁷¹

⁶⁵ „Георгий Почепцов: «Несовпадение целей и смыслов мешает Москве и Киеву понять друг друга» (Информационные залпы на руинах империи)“, Georgij Počepcov v rozhovoru s Jurijem Solomonovem, 2013, <https://psyfactor.org/lect/pocheptsov9.htm> (staženo 11. 4. 2019).

⁶⁶ Khrebtan-Hörhager, „Collages of Memory: Remembering the Second World War Differently as the Epistemology of Crafting Cultural Conflicts between Russia and Ukraine“, 292.

⁶⁷ Rusvesna, „Парламент ДНР принял закон об увековечивании Победы в Великой Отечественной войне“, Rusvesna, 6. 5. 2016, <https://rusvesna.su/news/1462557929> (staženo 11. 1. 2019).

⁶⁸ Původní text: „Идет переписывание истории, подтасовка фактов и появление новых героев.“, Ibid.

⁶⁹ Vladimír Kornilov, „Альтернативная история: на Украине УПА записали в число армий союзников, победивших Гитлера“, Rusvesna, 7. 5. 2015, https://rusvesna.su/recent_opinions/1430997599 (staženo 11. 1. 2019).

⁷⁰ Ibid.

⁷¹ Původní text: „Ну, это совсем уж приплыли! Оказывается, УПА входила в число армий союзников в 1940-е годы!!! Интересно, почему союзники об этом ничего не знали???“, Ibid.

Reakcí na tyto pokusy o údajný přepis historie, jejichž existenci zastávají pro-ruští zastánci, je podle serveru Rusvesna přijetí zákona „O zachování vítězství sovětského lidu ve Velké vlastenecké válce 1941-1945“ lidovou radou formálně neuznaného útvaru Doněcké lidové republiky.⁷² Jedním z hlavních iniciátorů přijetí tohoto zákona, který je v Ruské federaci účinný již od 19. 4. 1995⁷³, je zástupce lidové rady Doněcké republiky Alexandr Kurenkov. Tento zákon mimo jiné oficiálně stanoví den vítězství na 9. května.⁷⁴ Podle webu Rusvesna je přijetí tohoto zákona namířeno proti „pokusům o zkreslení historie, včetně historických faktů o Velké vlastenecké válce“.⁷⁵

Dalším hojně využívaným argumentem spojeným s působením UPA a OUN v rámci tematizace fašismu je odkazování se na obsah učebnic pro ukrajinské žáky základních a středních škol. Podle autora jednoho z článků zveřejněných na webu Rusvesna Andreje Volkova je příkladem takových učebnic *Historie Ukrajiny 1914-2014: Materiály do učebnic pro studenty středních škol*⁷⁶ sepsané pod vedením ukrajinského historika Andreje Kozického.⁷⁷ I zde se do určité míry setkáváme s využitím tematizace fašismu: Volkov zde kritizuje interpretování UPA jako hrdinské armády bojující proti nacismu a komunismu zároveň a opět připomíná pro-ruský pohled vnímající UPA i OUN jako fašistické odnože na Ukrajině:

„*Chtějí [autor učebnice, pozn. autora] nacistickou doktrínu nasadit do hlavy dětem už od útlého věku, aby potom, po desetiletích, Hitlerův pokus opakovali. A v té době, jak doufají, budou mít již infrastrukturu, finance, lepší možnosti...*“⁷⁸

⁷² Rusvesna, „Парламент ДНР принял закон об увековечивании Победы в Великой Отечественной войне“.

⁷³ „ФЕДЕРАЛЬНЫЙ ЗАКОН: Об увековечении Победы советского народа в Великой Отечественной войне 1941 - 1945 годов“, Federální zákon Ruské federace o udržení vítězství sovětského lidu ve Velké vlastenecké válce 1941-1945, paragraf 1, <http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody=&nd=102035634&rdk=&backlink=1> (staženo 11. 4. 2019).

⁷⁴ Ibid.

⁷⁵ Rusvesna, „Парламент ДНР принял закон об увековечивании Победы в Великой Отечественной войне“.

⁷⁶ Андрій Козицький, *Історія України 1914-2014. Матеріали до підручника для учнів загальноосвітніх шкіл* (Lvov: Астролябія, 2014).

⁷⁷ Andrej Volkov, „Переписанная история несчастной страны (шокирующие ФОТО школьного учебника)“, *Rusvesna*, 9. 4. 2015, https://rusvesna.su/recent_opinions/1441357062 (staženo 10. 1. 2019).

⁷⁸ Původní text: „Они хотят с младых ногтей вложить в детские головы нацистскую доктрину, чтобы потом, по прошествии десятилетий, повторить попытку Гитлера. А к тому времени, как они надеются, у них уже будет инфраструктура, финансы, большие возможности...“, Ibid.

Jako fašismus je však mezi články na webu Rusvesna označováno cokoliv souvisejícího s ukrajinským výkladem dějin, který je odlišný od toho ruského. Slovem „fašismus“ je poté v člancích označováno i nahrazení pojmu „Velká vlastenecká válka“ pojmem „německo-sovětská“ válka v ukrajinských učebnicích, označení velkého hladomoru za genocidu proti ukrajinskému lidu nebo označení OUN za bojovníky proti sovětskému útlaku.⁷⁹

Tematizace fašismu se také často objevuje ve spojení se svátkem 9. května, kterým Rusko slaví den konce druhé světové války. V bývalých sovětských republikách přetrvává zvyk slavit tento den o den později než země nacházející se více na západě, jak tomu bylo za doby Sovětského svazu. V roce 2015 při příležitosti 70. výročí konce druhé světové války však slavila Ukrajina toto výročí již 8. května ve snaze odpoutat se od zažitého historického vnímání role Ukrajiny za druhé světové války jen jako součásti Sovětského svazu a připomenout si svou roli v rámci západního světa.⁸⁰ V tomto roce se také ukrajinské vojenské jednotky nezúčastnily tradiční přehlídky na Rudém náměstí.⁸¹ Podobné ukrajinské snahy o vnímání vlastní historie jako součásti západu včetně snahy o potlačení pohledu na historii Ukrajiny jako na součást Sovětského svazu jsou rovněž předmětem ruské informační války. Jeden z příspěvů webu Rusvesna, Alexandr Čausov, ve svém článku vyzdvihuje svátek 9. května jako důvod k národní hrdosti a radosti nad statečností předků v boji proti nacismu a staví svůj článek téměř na apoteóze účasti Sovětského svazu na porážce hitlerovského Německa.⁸² Čausov se ovšem otázce účasti jiných mocností nevěnuje, a naopak podává roli Sovětského svazu jako téměř jediného. I zde se ovšem setkáme s využitím pojmů „fašismus“ či „nacismus“ a to v samém závěru článku:

„Právě proto jsou dosud fašista a nacista v ruském jazyce nejen nadávky, ale prakticky kletba. A opět stojí za to opakovat, že všechny tyto motivy a jevy společenského

⁷⁹ Rusvesna, „Обыкновенный фашизм: в новых учебниках украинской истории нет понятия «Великая Отечественная война», но есть раздел «Деятельность УПА»“, *Rusvesna*, 10. 8. 2014, <https://rusvesna.su/news/1407623854> (staženo 13. 1. 2019).

⁸⁰ Khrebtan-Hörhager, „Collages of Memory: Remembering the Second World War Differently as the Epistemology of Crafting Cultural Conflicts between Russia and Ukraine“, 296.

⁸¹ *Ibid.*, 283.

⁸² Alexandr Čausov, „Альтернативой Победе было полное уничтожение, или Почему 9 мая не «день траура и скорби»“, *Rusvesna*, 10. 5. 2016, https://rusvesna.su/recent_opinions/1462853785 (staženo 11. 1. 2019).

живота nejsou jen dočista o historii.“⁸³

Na rozdíl od jiných výše zmíněných textů, které aktivně varují před fašismem na Ukrajině, zde autor volí jinou strategii a tyto pojmy využívá až na samotném konci, kdy upozorňuje na obzvláště negativní konotaci slov „fašista“ a „nacista“ v současné ruštině a zároveň připouští existenci snah o „zaplnění dne vítězství falešnými významy“.⁸⁴

„A proto den vítězství, který naše společnost nedovolí obelhat, naplnit lživými významy, vzbuzuje stále větší naději.“⁸⁵

I zde lze tedy spatřovat určité varování před ukrajinským historickým výkladem, jaké obsahuje většina ostatních článků se stejnou tematikou, pouze zaobalené v kontextu dne vítězství.

Další obsáhlou částí v rámci tematizace fašismu osobnost Stepana Bandery. Zřejmě nejvýraznějším článkem v této kategorii je článek nesoucí název *Abeceda malého banderovce*.⁸⁶ Autorem článku je již zmíněný Boris Rožin, přispěvatel do několika pro-ruských médií v rámci Ukrajiny a občan žijící na Krymu.

Rožin ve svém článku reaguje na knihu ukrajinského novináře a historika Olega Vitvického nesoucí název *Povstalecká abeceda* (org. Повстанська абетка) vydané poprvé v letech 2013. V roce 2014 a 2015 vyšla následně dvě další pokračování. Hlavním protagonistou knihy je člen OUN-B chlapec Alarmik, bojující proti postavám Adolfikovi, Liliputinovi a Medvědčukovičovi. Sám Vitvickij přiznává záměrnou podobnost těchto jmen se jmény reálných osobností (Adolfa Hitlera, Vladimira Putina a Viktora Janukovyče) a jako důvod vzniku série těchto knih uvádí především nedostatek „vlastenecké“ literatury pro ukrajinské děti základních škol.⁸⁷ Pokud se zaměříme na vnímání knihy z pohledu ukrajinského výkladu historie, z již zmíněných jmen lze usoudit, že cíl Olega Vitvického bylo zobrazit v dětské knize osobnosti spojené s omezováním nezávislosti či samostatnosti

⁸³ Původní text: „Ровно поэтому до сих пор фашист и нацист в русском языке — это не просто ругательство, а практически проклятие. И опять же стоит повторить, что все эти мотивы и явления общественной жизни — они совсем не про историю.“, Ibid.

⁸⁴ Ibid.

⁸⁵ Původní text: „А потому День Победы, который наше же общество не позволяет оболгать, наполнить ложными смыслами, внушает все большую надежду.“, Ibid.

⁸⁶ Boris Rožin, „Азбука юного бандеровца“, *Rusvesna*, 6. 10. 2014, https://rusvesna.su/recent_opinions/1412602429 (staženo 22. 1. 2019).

⁸⁷ Zorjana Bindas, „Повстанську абетку" про Алярмика, Адольфика та Ліліпутіна видали в Тернополі (фото)“, *Doba*, 4. 10. 2014, <https://doba.te.ua/post/15920> (staženo 3. 4. 2019).

Ukrajiny.

Hlavním rysem, který Rožin následně rozebírá v článku zveřejněném na webu *Rusvesna*, je spojitost hlavního hrdiny Alarmika s ukrajinskou povstaleckou armádou a Banderou. Rožin této skutečnosti využívá a dané téma rozpracovává podrobněji. Jeho článek je silně zaměřený proti ukrajinským snahám o zabavení se ruského vlivu a zároveň hledání národního hrdiny, který by představoval boj proti tomuto vlivu. Vitvickij za takového hrdinu považuje právě Stepana Banderu, proti kterému se Boris Rožin zásadně vymezuje. Hlavního hrdinu Alarmika přirovnává k ideálům mládeže nacistického Německa, přičemž zejména zdůrazňuje jeho sportovní nadání a zájem o vojenství, což byly důležité rysy pro výchovu mládeže i v nacistickém Německu:⁸⁸

„Alarmik – voják Ukrajinské povstalecké armády. Pravý Ukrajinec, člen mládeže OUN (banderovci) od roku 1942. Charakter – houževnatý, veselý a nebojácný. Věrný a spolehlivý přítel, člen povstalecké školy. Miluje sport, zeměpis, dějiny a vojenské záležitosti.“⁸⁹

Rožin dále podporuje názor zastávající myšlenku, že zde existují probíhající snahy ukrajinských nacionalistických politiků o výchovu mladší generace k protiruskému smýšlení, zahrnující rovněž glorifikaci osobnosti Bandery a ukrajinské povstalecké armády.

S výjimkou knihy Olega Vitvického dokládá Rožin jako příklad svých argumentů rovněž výstavu děl ukrajinského umělce Leonida Perfeckého známého pro své zaměření na výtvarné zpracování bitev a válečných obrazů, zejména pak z polsko-ukrajinské války v Haliči 1918-1919 a sovětsko-ukrajinské války 1917-1921. Zmiňuje zejména negativní vykreslení sovětských vojáků a hrdinské zobrazení vojáků UPA. Podle Borise Rožina šíří takový pohled na sovětskou armádu rovněž Vitvického kniha:

„Mimo jiné je v knize komiks o tom, jak „vrahové z Moskvy“ zabíjejí ukrajinského rolníka.“⁹⁰

Svůj článek Rožin zakončuje varováním před *„výchovou generace nenávidějící*

⁸⁸ Rožin, „Азбука юного бандеровца“.

⁸⁹ Původní text: „-Алярмик - воин Украинской Повстанческой Армии. Истинный украинец, член юношества ОУН (Бандеры) с 1942 года. Характер - стойкий, веселый и бесстрашный. Верный и надежный друг, ученик повстанческой школы «Олени». Увлекается спортом, географией, историей и военным делом.“, Ibid.

⁹⁰ Původní text: В числе прочего в книге есть комикс о том, как "московские душегубы" убивают украинского крестьянина., Ibid.

Rusko a připravené bez lítosti zabít.“⁹¹ Tímto závěrem Rožin překračuje hranici, na které byl až dosud jeho článek veden – přechází od příkladů a argumentace s odkazy na rozhovory se samotným Vitvickým k přímému varování, které se soustředí už jen na emocionální vnímání čtenáře. Na článku Borise Rožina lze proto použití historických argumentů v ruské informační válce na Ukrajině dobře ukázat. Ve svém článku totiž nejprve nastíní konkrétní problematiku, která již sama o sobě historický argument obsahuje – v tomto případě se jedná právě o slabikář Olega Vitvického. Následně pak vybere konkrétní rys knihy, proti němuž se vymezí a rozpracuje detailněji. V tomto případě se jedná o souvislost hlavního hrdiny s UPA a Banderou, který je v ruském historickém výkladu obzvláště spojen s kolaborací s nacistickým Německem. Proto, ačkoliv nejprve uvádí informace podložené rozhovory a články se samotným autorem slabikáře, k němuž se vyjadřuje, na konci upouští od tohoto úvodu a svůj narativ přesouvá do roviny téměř výstražné, kde upozorňuje na hrozbu, již takový materiál pro studenty podle něj pro Rusko představuje. V závěru článku, kdy působí na emocionální vnímání čtenáře, proto dané historické argumenty dokresluje vlastními úvahami. Jako důkaz slouží uvedení následující pasáže:

*„Konečným cílem všech těchto „Abeced pro malé banderovce“, komiksů o hrdinech UPA [...] bude vychovat generaci, která nenávidí Rusko a všechno ruské a je připravena bez lítosti zabít. Vše toto se však již stalo [...]“*⁹²

Pod tímto odstavcem je za dvojtečkou následně vložen propagandistický plakát Hitlerjugend, která slouží pro Rožina jako symbolika následků šíření Vitvického slabikáře a podobných knih. V posledním odstavci již otevřeně označuje dění na Ukrajině po roce 2014 za „fašistickou bakchanálii“⁹³ a vinu přikládá rovněž USA, které podle Rožinova názoru toto dění podporují.

Zůstává zde však jedna paradoxní skutečnost. Ačkoliv Vitvickij v rozhovorech několikrát zopakoval jasný záměr pojmenovat jednu ze záporných postav jménem inspirovaným Adolfem Hitlerem (Adolfik) a mladý hrdina slabikáře Alarmik bojuje proti němu, Rožin ho po celou dobu svého článku srovnává se členy Hitlerjugend a varuje před fašismem. To činí i přes to, že „Adolfik“ je jednou z postav, proti kterým hlavní postava

⁹¹ Ibid.

⁹² Původní text: „Конечная цель всех этих "Азбук для юных бандеровцев", комиксов про героев УПА и "москальских душегубов", книжек про героя - Бандеру, песенок про храбрых националистов - воспитать поколение ненавидящее Россию и все русское, и готовое убивать без сожаления. Но все это уже было“, Rožin, „Азбука юного бандеровца“.

⁹³ Ibid.

Vitvického slabikáře bojuje. Tento paradox je z Rožinovy strany vysvětlitelný, jelikož jako podporovatel připojení Krymu k Ruské federaci sdílí i ruský pohled na dějiny Ukrajiny v době druhé světové války a přiklání se k označení Ukrajiny jako země kolaborující s Hitlerem. Vitvickij je naopak zastáncem pohledu vnímajícího Banderu a OUN-B jako národní hrdiny bojující jak proti nacismu, tak proti sovětskému útlaku, snažící se o nezávislost Ukrajiny.

Z výše uvedených článků je tedy patrné, že tematizace fašismu je v rámci analyzovaného období na webu Rusvesna nejvíce využívaným nástrojem ruské informační války. Svědčí o tom nejen množství článků věnující se druhé světové válce, ale zejména jejich obsah využívající tento historický argument. Tematizace fašismu je z ruské strany využívána zejména proto, jelikož pomocí tohoto nástroje lze lépe označit současné prozápadní ukrajinské vedení za nepřítele. Využitím historického argumentu souvisejícího s fašismem tak pro-rusky orientovaná Rusvesna vytváří mezi cílovou skupinou obyvatel Ukrajiny strach z již známého pojmu, který je nejen v ruském výkladu dějin spojen s traumatem druhé světové války. Tvrzení o existenci fašismu na současné Ukrajině se proto jeví jako účinný argument ruské informační války vyvolávající podvědomé obavy, jelikož působí na emoční vnímání čtenáře.

2. 2. Sovětské téma v ruské informační válce na Ukrajině

Období Sovětského svazu je pro všechny bývalé svazové republiky dlouho historickou etapou, s níž je spojena podstatná část jejich soudobých dějin. Z tohoto důvodu je v ruské informační válce mířené do těchto zemí, v tomto případě Ukrajiny, často využito narativu zaměřujícího se na vyvolání pocitu nostalgie po „slávě Sovětského svazu“ či „navracení se“ k této slávě.⁹⁴ Od získání nezávislosti v roce 1991 se v ukrajinském historickém narativu objevuje spíše tendence zobrazovat Ukrajinu jako zemi, jež během 20. století zažila několik útlaků ze strany ostatních zemí, přičemž Sovětský svaz je v tomto výkladu považován za hlavního negativního aktéra.⁹⁵ Tato skutečnost je jedním z hlavních důvodů, proč v rámci ruské informační války na Ukrajině představuje koncept paměti Sovětského svazu důležitý nástroj.

Nejčastějším způsobem využití éry Sovětského svazu v ruské informační válce na Ukrajině je fenomén sovětské nostalgie. Snahu o její vyvolání zaznamenáváme i na analyzovaném serveru Rusvesna, kde byly články obsahující koncept sovětské nostalgie druhé nejčetnější v rámci článků obsahujících historickou argumentaci (viz tabulka 4).

4) Počet článků týkajících se éry Sovětského svazu obsahujících fenomén „sovětské nostalgie“

	2014	2015	2016	Celkem
Celkový počet článků zabývajících se sovětskou érou	4	1	3	8
Z toho články obsahující fenomén „sovětské nostalgie“	2	0	3	5

Sestaveno na základě analýzy webového portálu Rusvesna

2. 2. 1. Sovětská nostalgie jako nástroj ruské informační války na Ukrajině

Fenomén nostalgie po Sovětském svazu je v Rusku sociálním jevem majícím počátky v polovině 90. let. Podle ruského historika Olega Gorbačeva došlo ve druhé polovině 90. let k vyčerpání prvotní euforie a vlivem zhoršené ekonomické situace se zde

⁹⁴ Ajir and Vailliant, "Russian Information Warfare: Implications for Deterrence Theory", 70.

⁹⁵ Ivan Kozačenko, „Fighting for the Soviet Union 2.0: Digital nostalgia and national belonging in the context of the Ukrainian crisis“, *Communist and Post-Communist Studies*, březen 2019, 2, <https://www-sciencedirect-com.ezproxy.is.cuni.cz/science/article/pii/S0967067X19300017> (staženo 16. 4. 2019).

vyvinula tendence vytváření nostalgie k bývalým dobám Sovětského svazu.⁹⁶

Za vlády prezidenta Vladimira Putina se sovětská nostalgie stala důležitou součástí politiky paměti spočívající v záměrném vytváření určitého kolektivního vědomí.⁹⁷ Zde dochází k postupnému smazávání pomyslné hranice dělící dobu „před“ a „po“ rozpadu Sovětského svazu a dochází k vytvoření jakési návaznosti, která se projevuje především aktivním připomínáním velmocenského postavení Sovětského svazu a jeho role během 20. století. Zde lze spatřit důležitý rozdíl oproti využití strategie tematizace fašismu: zatímco u prvního případu byla využita zejména negativní rétorika, v případě sovětské nostalgie je zvolena opačná strategie. Gorbačev toto vysvětluje samotným významem slova „nostalgie“, které v sobě samo o sobě neneso negativní zabarvení.⁹⁸

Podle autorů Sergeje Suchankina a Ally Hurské tento fenomén postupně zesiloval zejména po roce 2010, kdy do funkce prezidenta Ukrajiny nastoupil pro-ruský orientovaný Viktor Janukovyč.⁹⁹ V této době vývoji fenoménu vzpomínání na Sovětský svaz přispěl především televizní program *Odnako*, který je známý svou pro-kremelskou orientací. Suchankin a Hurska připisují příčinu zejména populárnímu moderátorovi tohoto programu, Michailu Leontyjevovi.¹⁰⁰ Tento novinář je také známý svými vyjádřeními namířenými proti Ukrajině a její suverenitě, což v roce 2006 vedlo k jeho označení jako persona-non-grata se zákazem vstupu na území Ukrajiny.¹⁰¹

Podle průzkumů ruské nevládní výzkumné organizace Levada Center dochází ke strmému nárůstu fenoménu sovětské nostalgie zejména v posledních čtyřech letech: v roce 2018 svou lítost nad zhroucením Sovětského svazu vyjádřilo 66 % dotázaných.¹⁰² Mezi nejčastějšími důvody uvádí průzkum Levada Center současnou nepříznivou ekonomickou situaci v Ruské federaci a zároveň ztrátu pocitu sounáležitosti k velké mocnosti. A právě

⁹⁶ Oleg Gorbačev, „The Namedni project and the evolution of nostalgia in post-Soviet Russia“, *Canadian Slavonic Papers*, 2. 10. 2015, 183, <http://www.tandfonline.com/loi/rcsp20> (staženo 12. 3. 2019), 183.

⁹⁷ Ibid., 183.

⁹⁸ Ibid., 183.

⁹⁹ Sukhankin a Hurska, "Russian Informational and Propaganda Campaign Against Ukraine Prior to the Euromaidan (2013-2014): Denying Sovereignty", 47.

¹⁰⁰ Ibid., 47.

¹⁰¹ „Русский журналист объявлен нон-грата на Украине“, *Regnum*, 14. 7. 2006, <https://regnum.ru/news/673930.html> (staženo 14. 4. 2019).

¹⁰² „Ностальгия по СССР“, Oficiální stránka společnosti Levada Center, <https://www.levada.ru/2018/12/19/nostalgija-po-sssr-2/> (staženo 11. 4. 2019).

připomínání Sovětského svazu jako velmoci je klíčovým rysem využití sovětské nostalgie v ruské informační válce, který je možné využít jako nástroj v oblastech za hranicemi současného Ruska, které dříve Sovětskému svazu náležely.

Nárůst sovětské nostalgie lze pozorovat rovněž na serveru Rusvesna. Zde můžeme rozdělit články do tří kategorií podle využití tématiky. První skupina zdůrazňuje zejména návaznost současného Ruska na Sovětský svaz, kde připisuje zásluhy zejména současnému ruskému prezidentovi Vladimiru Putinovi. Jeden z příspěvatelů webu Rusvesna, Michail Chazin, označuje Rusko doslova za nástupce Sovětského svazu.¹⁰³ Ve svém článku rozebírá právě dilema této návaznosti a apeluje na prezidenta Putina, aby rozhodl o směřování země. Chazin zde zastává argument, že návrat k Sovětskému svazu jako takovému již není možný a označuje fenomén SSSR za jev „žijící vlastním životem“¹⁰⁴, který dává do nepřímé úměrnosti s životní úrovní západního světa: podle Chazina se tento fenomén zvyšuje tím více, čím horší je ekonomická situace. Chazinův článek je proto příkladem využití sovětské nostalgie zejména k propagaci osobnosti Vladimira Putina jako mocného lídra, který má v rukou celé zacházení s tímto fenoménem a měl by „naznačit směr pohybu“:

„Zde je třeba dříve či později (lépe samozřejmě dříve) přijmout veškerá rozhodnutí, která ve skutečnosti společnost vyžaduje od Putina. Nakonec, je to právě úkol vůdce země, naznačit směr pohybu.“¹⁰⁵

Do druhé skupiny lze zařadit články, které nakládají se sovětskou nostalgií doslova jako takovou. Zpráva z roku 2016 například informuje o rozhodnutí ukrajinské Národní rady zrušit ruský kanál Nostalgia na území Ukrajiny.¹⁰⁶ Tato zpráva využívá konceptu sovětské nostalgie především z hlediska odkazů na kulturní prvky: kanál Nostalgie označuje jako určený těm, „kdo si váží minulých let, kdo milují hudbu šedesátých let [...] Těm, kdo pamatují nejlepší programy sovětské televize a zajímají se o historii velké ztracené země.“¹⁰⁷

¹⁰³ Michail Chazin, „Путин и СССР: О проблеме выбора у руководства России“, *Rusvesna*, 19. 12. 2014, https://rusvesna.su/recent_opinions/1418981071 (staženo 12. 1. 2019).

¹⁰⁴ Ibid.

¹⁰⁵ Původní text: „Тут нужно рано или поздно (лучше, конечно, рано) принять какие-нибудь решения, которые, собственно, и требует общество от Путина. В конце концов, именно в этом состоит задача лидера страны - указать направление движения.“, Ibid.

¹⁰⁶ *Rusvesna*, „На Украине запретили телеканал «Ностальгия» — советские телепередачи угрожают нацбезопасности Украины“, *Rusvesna*, 29. 7. 2016, <https://rusvesna.su/news/1469766571> (staženo 13. 1. 2019).

¹⁰⁷ Ibid.

Již zde je patrné využití nostalgie po Sovětském svazu velmi zřetelnou formou: článek apeluje na pozitivní vzpomínky spojené s hudbou a filmy, přičemž Sovětský svaz označuje za „ztracenou“ zemi. Tím vyvolává u cílové skupiny pocit, že se zánikem SSSR zanikly i doby těchto vzpomínek, a tudíž zde vytváří pokus vzbudit v obyvatelích Ukrajiny touhu po navrácení těchto dob. Článek v tomto duchu dodává, že na současné Ukrajině probíhá snaha o zbavení obyvatelstva vzpomínek na sovětskou minulost, což dokládá právě zrušením ruského kanálu Nostalgie na území Ukrajiny.

Ještě dál zachází článek Alexeje Vinogradova, který vznikl na výročí rozpadu Sovětského svazu.¹⁰⁸ Zde autor volí velmi silně citově zabarvenou rétoriku:

„Tiše sním o koupě pirožku s povídky za šest sovětských kopejek a sledích zabalených do posledního nepřečteného čísla deníku Pravda. Chci se otočit a vrátit se. Chci do země, kde nejsou teroristé, prostitutky, vyděračství, [...] dolary a systém více stran.“¹⁰⁹

Nebo

„Budu statečně stát ve frontě na klobásy do poslední kapky krve, chodit v sobotu do práce a na prvomájových průvodech nosit ty nejtěžší transparenty. Přísahám, věřte mi, jestli ještě můžete.“¹¹⁰

Vedle odkazů na Sovětský svaz se silnou nostalgií zde však Vinogradov používá ještě jeden argument sovětské nostalgie, a sice zdůrazňování sounáležitosti mezi „přátelskými národy“:

„Chci SSSR, kde jsme ještě spolu, všichni živí, kde jsme ještě nestříleli, nevyhodili do povětří, nevybombardovali, nerozdělili se.“¹¹¹

Nebo

„Je nutné zničit všechny bohaté, aby byli rovni s chudými, aby láhev vodky stála čtyři

¹⁰⁸ Alexej Vinogradov, „26 декабря 1991 года — день прекращения существования СССР (видео)“, *Rusvesna*, 26. 12. 2014, https://rusvesna.su/recent_opinions/1419607425 (staženo 14. 1. 2019).

¹⁰⁹ Původní text: „Я потихоньку мечтаю купить пирожок с повидлом за 6 советских копеек и завернуть селедку в свежий номер нечитанной газеты «Правда». Я хочу повернуть и пойти обратно. Я хочу в страну, где нет террористов, проституток, рэкетиров, мэров, презентаций, долларов и многопартийности.“, *Ibid.*

¹¹⁰ Původní text: „Я буду до последней капли крови мужественно стоять в очередях за колбасой, ходить на субботники и носить на первомайских демонстрациях самые тяжелые транспаранты. Клянусь, поверьте, если мне еще можно верить.“, *Ibid.*

¹¹¹ Původní text: „Я хочу в СССР, где все мы еще вместе, все живы, где еще не стреляли, не взрывали, не бомбили, не делили“, *Ibid.*

rubly a 12 kopejek a spolu s Ukrajinci, Bělorusi, Estonci a dalšími přátelskými národy tak zapomenout na nepřátelství a znovu se probudit v SSSR. ¹¹²

Tento koncept sounáležitosti a bratrství, jak je v ruském historickém narativu označován, je dodnes dominantní v ruském výkladu historie Sovětského svazu. Podle Khrebtan-Hörhager je zejména v dobách Sovětského svazu patrný důraz kladený na „dobrovolné bratrství“ národů tvořící SSSR, což dokazuje na textu bývalé sovětské hymny. ¹¹³

Posledním typem využití historické argumentace spojené s érou Sovětského svazu zahrnující fenomén sovětské nostalgie je pozitivní připomínání osobnosti J. V. Stalina. Toto lze nejlépe demonstrovat za využití článku zveřejněného na webu Rusvesna v září 2016, týkajícího se instalace Stalinova pomníku v ruském městě Surgutu. ¹¹⁴ Článek operuje s informací o výstavbě Stalinovy busty z iniciativy „vlasteneckých spolků“ ¹¹⁵, která byla však posléze ruskými úřady určena k demolici z důvodů nepovolené stavby. Autor zde stojí na straně iniciátorů stavby. Samotným argumentem podporujícím nostalgii po sovětském svazu je už to, že organizaci těchto iniciátorů označuje slovem „vlastenecká“ a J. V. Stalina za „otce národa“.

„Několik vlasteneckých organizací ve městě se sjednotily a přišly nápadem postavit bustu otce národa. ¹¹⁶

Operuje však i s dalšími argumenty: v úvodu článku například poukazuje na průzkum provedený v daném ruském městě, z něhož vyplynulo, že o bustu J. V. Stalina zde stojí 60% obyvatel. ¹¹⁷ Dodává také vyjádření iniciátorů výstavby onoho pomníku, podle kterých se na ně obrací i aktivisté z jiných ruských měst mající zájem o výstavbu Stalinových pomníků. Je zde tedy patrných několik bodů využití sovětské nostalgie: zaprvé se jedná o označení

¹¹² Původní text: „Нужно разорить всех богатых и уравнивать их с бедными, сделать водку по 4 рубля 12 копеек за одну бутылку и вместе с украинцами, белорусами, эстонцами и другими дружными народами выпить так много, чтобы забыть вражду и снова проснуться в СССР.“, Ibid.

¹¹³ Khrebtan-Hörhager, „Collages of Memory: Remembering the Second World War Differently as the Epistemology of Crafting Cultural Conflicts between Russia and Ukraine“, 290.

¹¹⁴ Rusvesna, „В Сургуте активисты установили памятник Сталину (ФОТО)“, *Rusvesna*, 17. 9. 2016, <https://rusvesna.su/news/1474099675> (staženo 12. 1. 2019).

¹¹⁵ Ibid.

¹¹⁶ Původní text: „Несколько патриотических организаций города объединились и вышли с идеей установить бюст отцу народов.“, Ibid.

¹¹⁷ Ibid.

samotné aktivity výstavby Stalinova pomníku za „vlastenecký“ akt, čímž autor toto jednání de facto schvaluje. Zadruhé popisuje jakýsi boj těchto „vlasteneckých organizací“ proti rozhodnutí úřadu pomník zdemolovat, z čehož vyplývá, že se iniciátoři výstavby staví velmi pozitivně k osobnosti J. V. Stalina a autor stojí na jejich straně. Konečně, autor uvádí informaci vyjadřující, že nadpoloviční většina obyvatel města Surgut vyjádřila souhlas s výstavbou a nadto dodává, že se na iniciátory této výstavby obrátili i jiní aktivisté z jiných měst. Tímto dává najevo i jakýsi přesah této události a vyjadřuje tím existenci pozitivního vnímání Stalinova odkazu i v jiných městech současného Ruska. Toto je velmi důležité, neboť právě J. V. Stalin slouží v ruském historickém narativu velmi často jako symbol velmocenského postavení Sovětského svazu a vítězství druhé světové války. Postupně je také zaznamenáván nárůst pozitivního vnímání historické role J. V. Stalina, což je ruskou vládou využíváno k politickým účelům.¹¹⁸

Z výše uvedených příkladů je proto patrné, že pro využití fenoménu sovětské nostalgie v ruské informační válce na Ukrajině existuje více způsobů. Děje se tak buďto pomocí přímého vztahení odkazu Sovětského svazu na současnou Ruskou federaci, připomenutím odkazu sovětské minulosti zejména co se týče kulturní paměti a pozitivních vzpomínek na mládí cílové skupiny obyvatel na Ukrajině, anebo pomocí připomínání historických osobností, v ruském narativu spojených s velmocenským postavením Sovětského svazu. V prvním případě zde nevyhnutelně přichází apel ze strany autorů takových článků na současného ruského prezidenta Vladimira Putina, který je označován za silného ruského představitele schopného dovést Rusko ke „ztracenému“ velmocenskému postavení, což tvoří i součást jeho politiky. V posledním případě se jedná zejména o osobnost Stalina, s jehož připomínáním pracuje poslední zmíněný článek.

¹¹⁸ Justyna Prus, „Russia’s Use of History as a Political Weapon“, Policy Paper: The Polish Institute of International Affaires, květen 2015, ročník 12, 5-6, <https://www.pism.pl> (staženo 23. 2. 2018).

Závěr

Analýza článků obsahujících historickou argumentaci, zveřejněných na pro-ruském webovém serveru Rusvesna, potvrdila hypotézu, že ruská strana v informační válce na Ukrajině nejčastěji využívá historické argumenty týkající se zaprvé období druhé světové války a zadruhé éry Sovětského svazu. Nejčastěji bylo využito argumentace týkající se druhé světové války: z celkem 39 článků obsahujících různé historické argumenty jich 16 využívá právě toto období. Argumentace zahrnující Sovětský svaz patří mezi druhou nejčetnější s osmi články. Analýza využití těchto historických argumentů také prokázala nejvyšší výskyt článků zaměřených na historii Ukrajiny v roce 2014, kdy došlo k anektování Krymského poloostrova Ruskou federací.

Mezi techniky opírajícími se o dějiny druhé světové války na Ukrajině patří tematizace fašismu. Jedná se o záměrné využití termínů „fašismus“ či „nacismus“ v souvislosti s politickým děním na současné Ukrajině za účelem zdiskreditovat současné ukrajinské vedení a snahy o začlenění Ukrajiny do evropského vnímání. Tematizace fašismu slouží v rámci ruské informační války jako nástroj, který je na serveru Rusvesna využitý ve většině článků využívajících argumenty druhé světové války, a to v souvislosti s ukrajinskou povstaleckou armádou, organizací osvobozené Ukrajiny a Stepanem Banderou. Tyto články operují s tvrzením o údajných probíhajících snahách o „přepis historie“ na Ukrajině především pomocí vydávání učebnic a jejich distribuování do ukrajinských škol. Obsah těchto učebnic prezentuje UPA, OUN a Banderu samotného jako bojovníky nejen proti nacistickému Německu, ale také Sovětskému svazu, kterému je v současném ukrajinském historickém narativu připisován útlak Ukrajiny během této éry. V ruské informační válce jsou Bandera, UPA a OUN označeny jako fašističtí kolaboranti a tato historická argumentace je využita i v rámci serveru Rusvesna. Argumentace přesvědčování čtenáře o existenci fašismu na současné Ukrajině je proto nástrojem, který působí zejména na čtenářovo emoční vnímání, čímž v něm vyvolá podvědomé obavy. Články využívající tematizaci fašismu jsou rovněž psány ostrým a naléhavým způsobem. Výzkum ukázal největší četnost výskytu článků pracujících s tématem 2. světové války a využívajících techniku tematizace fašismu v roce 2014. Příčina tohoto jevu spočívá zejména v ruské strategii využití tematizace fašismu pro ospravedlnění agresivní politiky.

Jako druhá nejčetnější historická argumentace v ruské informační válce na Ukrajině byla zjištěna argumentace využívající éru Sovětského svazu. Zde se setkáváme

s fenoménem tzv. sovětské nostalgie, což je z ruské strany záměrně vytvářený obraz snažící se o podpoření vnímání Sovětského svazu jako velké zaniklé země, jejíž existence je zde silně idealizována v rámci vytváření nostalgie. Často je v této spojitosti odkazováno na současné Rusko, symbolizované Vladimírem Putinem, jako na nástupce Sovětského svazu. Sovětská nostalgie je rovněž vytvářena pomocí kulturního vědomí, například hudby a televizních pořadů. Součástí sovětské nostalgie je rovněž připomínání osobností spojených se Sovětským svazem. Mezi tyto osobnosti patří zejména J. V. Stalin, který je v ruském výkladu historie spojován s velmocenským postavením SSSR a vítězstvím druhé světové války. Autoři článků využívajících fenoménu sovětské nostalgie často odkazují na bývalé velmocenské postavení Sovětského svazu a rovněž na „bratrství“ jednotlivých národů, které tvořily bývalý SSSR. Na rozdíl od tematizace fašismu je rétorika těchto článků velmi mírná, jelikož se v rámci nostalgie snaží připomenout čtenáři pozitivní spojitosti. Na základě analýzy webu Rusvesna bylo zjištěno, že četnost využití sovětské éry a sovětské nostalgie byla v roce 2014 téměř se stejná, jako v roce 2016. Zde je příčinou samotná podstata techniky vytváření sovětské nostalgie, která průběžně připomíná obyvatelům Ukrajiny společnou sovětskou historii. Z tohoto důvodu se tato technika v člancích objevuje v roce 2016 téměř ve stejném množství, jako na začátku výzkumného období.

Summary

The analysis of a pro-Russian website Russkaya Vesna proved the use of historical argumentation in the information war in Ukraine by the Russian government. An argument most frequently used in Russian information war in Ukraine is based on the historical memory of World War II: out of 39 articles containing some kind of historical argumentation found on the Russkaya Vesna website, 16 articles focus on World War II period. The research also proved that the second most frequently used historical argumentation uses the historical memory of the Soviet era, which is found in 8 articles out of 39.

The most used method of historical argumentation based on WW2 is adopting a condemning narrative while labelling the UIA, OUN and Stepan Bandera as “fascist”. In these articles, the word “fascist” is actively used in the connotation with the current political events in Ukraine. According to the evaluation of these articles, most of them focus on convincing Ukrainian reader of the existence of “fascism” in contemporary Ukraine, which is a substantial part of the historical narrative used in the Russian information warfare. This sort of articles is also based on a very emotional way of interpretation.

The second most frequent method of using historical argumentation in the information war is bolstering a strong positive memory of the Soviet era among the people of Ukraine. This is known as a “Soviet nostalgia” phenomenon, which includes an idealized view of the Soviet times. According to the research, historical arguments used on the Russkaya Vesna website are based on remembering the Soviet history of Ukraine, Soviet culture and the “great history of USSR”. Unlike the arguments using memory of WW2, articles operating with “soviet nostalgia” are trying to remind the reader of the positive memory of those times.

Použitá literatura a odborné články

Ajir Media a Vailliant Bethany, "Russian Information Warfare: Implications for Deterrence Theory", *Strategic Studies Quarterly*, podzim 2018, <https://stratcomds.com/wp-content/uploads/2018/04/UNO-Team-Paper-Russian-Information-Warfare.pdf> (staženo 21. 11. 2018).

Darczewskaa Jolanta a Żochowski Piotr, „Active Measures: Russia’s Key Export“, *Point of View*, červen 2017, <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/point-view/2017-05-30/active-measures-russias-key-export> (staženo 25. 4. 2019).

Gorbačev Oleg, „The Namedni project and the evolution of nostalgia in post-Soviet Russia“, *Canadian Slavonic Papers*, 2. 10. 2015, <http://www.tandfonline.com/loi/rcsp20> (staženo 12. 3. 2019).

Herrmann Jon, "Nine links in the Chain: The Weaponized Narrative, Sun Tzu, and Essence of War", *The Bridge*, červenec 2017, <https://pdfs.semanticscholar.org/6364/ae37eaea64e01570033cb2e04d928f6f0c0.pdf> (staženo 21. 11. 2018).

Iancu N. et al., "Countering Hybrid Threats: Lessons Learned from Ukraine", *NATO Science for Peace and Security Series - E: Human and Societal Dynamics*, červenec 2016, <http://ebooks.iospress.nl/volume/countering-hybrid-threats-lessons-learned-from-ukraine> (staženo 21. 11. 2018).

Khrebtan-Hörhager Julia, „Collages of Memory: Remembering the Second World War Differently as the Epistemology of Crafting Cultural Conflicts between Russia and Ukraine“, *Journal of Intercultural Communication Research*, 2016, <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/17475759.2016.1184705> (staženo 22. 2. 2019).

Kolesnikov Andrej, „A Past That Divides: Russia’s New Official History“, *Carnegie Moscow Center*, Říjen 2017, <http://carnegie.ru/2017/10/05/past-that-divides-russia-s-new-official-history-pub-73304> (staženo 23. 2. 2018).

Kozačenko Ivan, „Fighting for the Soviet Union 2.0: Digital nostalgia and national belonging in the context of the Ukrainian crisis“, *Communist and Post-Communist Studies*, březen 2019, <https://www-sciencedirect->

com.ezproxy.is.cuni.cz/science/article/pii/S0967067X19300017 (staženo 16. 4. 2019).

Nye Jr. Joseph Samuel, "Public, Diplomacy and Soft Power", *Annals of AAPSS*, Březen 2008, <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0002716207311699> (staženo 10. 11. 2018).

Prus Justyna, „Russia’s Use of History as a Political Weapon“, *Policy Paper: The Polish Institute of International Affaires*, květen 2015, ročník 12, <https://www.pism.pl> (staženo 23. 2. 2018).

Suchankin Sergej a Hurska Alla, "Russian Informational and Propaganda Campaign Against Ukraine Prior to the Euromaidan (2013-2014): Denying Sovereignty", *Securitologia*, č. 1 2015, https://www.civitas.edu.pl/wp-content/uploads/2015/03/Securitologia-1_-21-2015_035-059.pdf (staženo (staženo 10. 11. 2018).

Šír Jan a kol., *Ruská agrese proti Ukrajině* (Praha: Karolinum, 2018).

Torbakov Igor, „Russia-Europe Relations in Historical Perspective: Investigating the Role of Ukraine“, *Insight Turkey*, podzim 2017, <https://www.jstor.org> (staženo 20. 4. 2019).

Waltz Edward, *Information Warfare: Principles and Operations* (Norwood: Artech House, 1998), <http://eds.b.ebscohost.com>.

Zevelev Igor, „Russian National Identity and Foreign Policy“, *CSIS*, prosinec 2016, <https://www.csis.org/analysis/russian-national-identity-and-foreign-policy> (staženo 15. 8. 2018).

Použité internetové zdroje

„Colonel Cassad“, Archivní webový snímek stránky Livejournal pořízený pomocí Archive Today, <http://archive.li/mixRy#selection-1651.0-1663.59> (29. 4. 2019).

„Decree of the President of the Russian Federation on the Establishment of the Russkiy Mir Foundation“, Dekret prezidenta Ruské federace o založení Nadace ruského světa, oficiální stránky Nadace ruského světa, <https://ruskiymir.ru/en/fund/decreephp> (staženo 29. 4. 2019).

„Disinformation And Propaganda – Impact On The Functioning Of The Rule Of Law In The EU And Its Member States“, Studie provedená Politickým oddělení pro občanská

práva a ústavní záležitosti Evropského parlamentu, 26,
[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2019/608864/IPOL_STU\(2019\)608864_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2019/608864/IPOL_STU(2019)608864_EN.pdf) (staženo 23. 4. 2019).

„Russian National Security Strategy, December 2015 – Full-text Translation“, Edikt prezidenta Ruské federace, odst. 17,
<http://www.ieee.es/Galerias/fichero/OtrasPublicaciones/Internacional/2016/Russian-National-Security-Strategy-31Dec2015.pdf> (staženo 24. 4. 2019).

„Антон Орловский“, Oficiální stránka webu Politikus.ru,
<https://politikus.ru/user/%C0%ED%F2%EE%ED+%CE%F0%EB%EE%E2%F1%EA%E8%E9/> (staženo 15. 2. 2019).

„Борьба с неправдивой информацией о событиях в Украине“, Oficiální stránka iniciativy Stop Fake, <https://www.stopfake.org/?s=rusvesna> (staženo 4. 2. 2019).

„В Сургуте активисты установили памятник Сталину (ФОТО)“, *Rusvesna*, 17. 9. 2016, <https://rusvesna.su/news/1474099675> (staženo 12. 1. 2019).

„Георгий Почепцов: «Несовпадение целей и смыслов мешает Москве и Киеву понять друг друга» (Информационные залпы на руинах империи)“, Georgij Počepcov v rozhovoru s Jurijem Solomonovem, 2013, <https://psyfactor.org/lect/pocheptsov9.htm> (staženo 11. 4. 2019).

„На Украине запретили телеканал «Ностальгия» — советские телепередачи угрожают нацбезопасности Украины“, *Rusvesna*, 29. 7. 2016,
<https://rusvesna.su/news/1469766571> (staženo 13. 1. 2019).

„Ностальгия по СССР“, Oficiální stránka společnosti Levada Center,
<https://www.levada.ru/2018/12/19/nostalgiya-po-sssr-2/> (staženo 11. 4. 2019).

„Обыкновенный фашизм: в новых учебниках украинской истории нет понятия «Великая Отечественная война», но есть раздел «Деятельность УПА»“, *Rusvesna*, 10. 8. 2014, <https://rusvesna.su/news/1407623854> (staženo 13. 1. 2019).

„ОРЛОВСКИЙ Антон“, Oficiální stránka webu Rusvesna,
<http://rusvesna.su/authors/orlovskiy-anton> (staženo 15. 2. 2019).

„Парламент ДНР принял закон об увековечивании Победы в Великой Отечественной войне“, *Rusvesna*, 6. 5. 2016, <https://rusvesna.su/news/1462557929> (staženo 11. 1. 2019).

„Перечень наименований зарегистрированных СМИ - Русская Весна“, Oficiální stránka Federální služby pro dohled v oblasti komunikací, informačních technologií a hromadných komunikací Ruské federace, <https://rkn.gov.ru/mass->

communications/reestr/media/?id=587060&page= (staženo 30. 4. 2019).

„Русский журналист объявлен нон-грата на Украине“, *Regnum*, 14. 7. 2006, <https://regnum.ru/news/673930.html> (staženo 14. 4. 2019).

„ФЕДЕРАЛЬНЫЙ ЗАКОН: Об увековечении Победы советского народа в Великой Отечественной войне 1941 - 1945 годов“, *Federální zákon Ruské federace o udržení vítězství sovětského lidu ve Velké vlastenecké válce 1941-1945, paragraf 1*, <http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody=&nd=102035634&rdk=&backlink=1> (staženo 11. 4. 2019).

Bindas Zorjana, „"Повстанську абетку" про Алярмика, Адольфика та Ліліпутіна видали в Тернополі (фото)“, *Doba*, 4. 10. 2014, <https://doba.te.ua/post/15920> (staženo 3. 4. 2019).

Čausov Alexandr, „Альтернативой Победе было полное уничтожение, или Почему 9 мая не «день траура и скорби»“, *Rusvesna*, 10. 5. 2016, https://rusvesna.su/recent_opinions/1462853785 (staženo 11. 1. 2019).

Chazin Michail, „Путин и СССР: О проблеме выбора у руководства России“, *Rusvesna*, 19. 12. 2014, https://rusvesna.su/recent_opinions/1418981071 (staženo 12. 1. 2019).

Kochnev Sergej, „Sleepers of Security Service of Ukraine can be inside DPR special services“, *Realnoe Vremya*, 6. 9. 2018, <https://realnoevremya.com/articles/2833-interview-with-boris-rozhin> (staženo 7. 3. 2019).

Kornilov Vladimir, „Альтернативная история: на Украине УПА записали в число армий союзников, победивших Гитлера“, *Rusvesna*, 7. 5. 2015, https://rusvesna.su/recent_opinions/1430997599 (staženo 11. 1. 2019).

Rožin Boris, „Азбука юного бандеровца“, *Rusvesna*, 6. 10. 2014, https://rusvesna.su/recent_opinions/1412602429 (staženo 22. 1. 2019).

Tlis Fatima, „16 Million British Apologies – Trend of the Week in Russia’s Domestic Propaganda“, *Polygraph.info*, 1. 5. 2018, <https://www.polygraph.info/a/russian-disinfo-analyses-kremlin-control-internet/29202744.html> (staženo 1. 5. 2019).

Vinogradov Alexej, „26 декабря 1991 года — день прекращения существования СССР (видео)“, *Rusvesna*, 26. 12. 2014, https://rusvesna.su/recent_opinions/1419607425 (staženo 14. 1. 2019).

Volkov Andrej, „Переписанная история несчастной страны (шокирующие ФОТО школьного учебника)“, *Rusvesna*, 9. 4. 2015,

https://rusvesna.su/recent_opinions/1441357062 (staženo 10. 1. 2019).